

אבן בוחן משנה ברורה

הלכות שבת

חזרה ושינון

מסימן רע"ז סעי' ב' עד סימן ר"צ

הכנה למבחן מספר 34

של דף היזמי בהלכה 'דרשו'

מחבר ורמ"א מסודרים

עם דברי המשנה ברורה,

משולב בקטעי ביאור הלכה ושער הציון

הנוגעים להלכה

מבוא

בשערי ציון

בסייעתא דשמיא אזרנו חיל להיות לעזר ולהועיל ללומדי ההלכה די בכל אתר ואתר, להתעסק בסידור דברי המחבר והרמ"א משולבים עם דברי הימשנה ברורה, כאשר קטעי היבואר הלכה וישער הציון הנוגעים להלכה מצורפים אף הם, ומסומנים בגופן שונה.

לתועלת השינון והחזרה של ההלכות, השמטנו לפעמים את השקלא-וטריא שאינה נוגעת להלכה, אבל הבאנו את הטעמים, כדי שיהיה מילתא בטעמא ויתיישבו הדברים יפה בלב. [ולפעמים השתמשנו בלשונו הזהב של מרן שר התורה הרב ר' חיים קנייבסקי זצוק"ל שבספרו 'שונה הלכות'].
 כמעשהו בראשונה בסידור סוגיות הגמרא – כך מעשהו כאן, בעיצוב וסידור ההלכות באופן המתאים ביותר לחזרה ושינון, ולקנין נצח.

מחמת שינויים הכרחיים בלשון, כמובן שאין לסמוך על גליונות אלו לפסוק מהם הלכה למעשה.
 התחלנו בהלכות שבת, ובתקווה לה' שנוכל להמשיך [בל"ג זבלי התחיבות] בסייעתא דשמיא לפי סדר התקדמות מסלול הידף היזמי בהלכה של ידרשו.

המעוניין לקבל את העלון באופן קבוע חודשי, וכן להארות והערות – יפנו לכתובת המכון. תקוותנו לה' שייצליח חפצו בידינו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

בברכת התורה

מכון אבן בוחרן

סעיף ב

ישראל ואינם יהודים שהסיבו יחד, והדליק א"י נר:

- **אם רוב אינם יהודים - מותר להשתמש לאורו.**
- **ואם רוב ישראל, או אפי' מחצה על מחצה - אסור.**
- **ואם יש הוכחה שלצורך א"י מדליקה, כגון שאנו רואים שהוא משתמש לאורה, אף על פי שרוב ישראל - מותר.**

שהסבו יחד והדליק וכו' - לכאורה הא"י המדליק - אינו נחשב לחשבון הרוב, שהוא מדליק על השלחן על דעת המסובין אצלו, ועיין.

אם רוב א"י - דמסתמא אדעתא דרובא קעביד.

- ואפילו אם אח"כ נתברר ישראל ונתוספו עליהן, או שהלכו להן הא"י - ג"כ מותר. וכן להיפוך ברוב ישראל.

אם רוב א"י - י"א: שאם יש אדם חשוב כ"כ שהדברים מוכיחים שבשבילו נעשה - הולכין אחריו, אפי' אם הרוב הם להיפך.

מחצה על מחצה - הטעם, משום דליכא למיקם עלה דמלתא אם בשביל א"י עביד, או בשביל ישראל עביד.

- וי"א: משום דבמחצה על מחצה, מסתמא לשם שניהם נעשה.

- לפי הטעם משום ספיקא, מה שפסק בס"א דלצרכו מותר, היינו ביש הוכחה, וכגון שראינו שהוא משתמש תיפק לאורו וכה"ג. אבל אם היה ספק אם לצרכו או לצורך ישראל - אסור.
- ולפי הטעם משום דמסתמא לשם שניהן נעשה, לענין ספיקא - יש להקל.
- מ"מ לענין דינא - יש להחמיר בספיקא.
- ומ"מ, בהצטרף לזה עוד איזה ספק - יש לסמוך על המקילין בזה.

שלצורך א"י - ר"ל, לצורך עצמו, וכדמסיים לבסוף. וה"ה, אם יש הוכחה שהדליק בשביל איזה א"י אחר.

- ואם אנו יודעין שעשה גם בשביל ישראל - אסור.
- ומ"מ נראה, דהסומך להקל בהדליק לצורך עצמו ולצורך ישראל - אין למחות בידו.

שהוא משתמש - היינו מיד.

אף על פי וכו' - דמסתמא כשהדליק מתחלה נמי העיקר אדעתא דידיה עביד, ונר לאחד נר למאה.

הגה: י"א: דמוטר לומר לא"י להדליק לו נר לסעודה שבה, משום דסבירא ליה דמוטר אמירה לא"י אפי' במלאכה גמורה במקום מלוה (ר"ן ס"פ ר"א דמילה בשם העיטור); שכל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לזווג לא"י להדליק נרות לצורך סעודה; כפרט בסעודה חסונה או מילה, ואין מושה בידם.

לסעודה שבה - היינו שיושב בחשך, ואין לו שום נר לאכול.

- אבל אם גמר סעודתו [נכל הסעודה חשובה סעודת מצוה], אף שעדיין לא בירך בהמ"ז, או שיש לו נר אחד - פשיטא דאסור לצוות לא"י להדליק לו, דהוי שבות שלא במקום מצוה.
- ויש לעיין כשיש לו כוס לברכת המזון, אם מותר לומר לא"י להדליק נר כדי ליתן עיניו בכוס, שהוא רק הידור מצוה, כלעיל סימן קפ"ג סעיף ד.
 - ולפי מה דמסקי הרמ"א - בודאי יש להחמיר בזה.
- מיהו, אם יש לו שום נר, ועבר וצוה לא"י להדליק לו נר אחר - שרי ליהנות ממנו בעוד שהנר הראשון דולק, כמ"ש בסעיף ד'.

אמירה לא"י - אבל שבות דישאל עצמו - לכו"ע אסור אפילו במקום מצוה.

במקום מלוה - ולבנות בהכ"נ בשבת ע"י א"י - אסור, משום דהוי מצוה שאינה עוברת, שיכול לבנותו בחול.

- והמ"א בסימן רמ"ד אוסר לעשות דבר זה אף בקבלנות, אם לא שיש חשש שמה יתבטל ח"ו עי"ז בנין הבהכ"נ לגמרי, דאז יש להקל בקבלנות.
- ואפשר דאף ע"י שכירות - מותר בכה"ג, אם לא ירצה הא"י בקבלנות.

ואין מושה - ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

ויש להחמיר במקום שאין לורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סכרא זו. וע"ל ס' פ"ז.

שאין וכו' - ושל"ה החמיר אף לצורך גדול. ושכן ראה נוהגים בקהלות חשובים, שיושבים בחשכה במוצאי שבת, אפילו בחתונה, עד שאמרו הקהל ברכו. וכן נהג הגאון הר"ש כשהיו סועדים אצלו סעודה שלישית.

- ובפמ"ג מצדד להקל להדליק ע"י א"י במו"ש לצורך מצוה, אף כשהוא עדיין בין השמשות; וכ"ש בערב שבת בין השמשות לצורך מצוה - דבודאי מותר.

דהא רוב וכו' - ומ"מ מותר לומר לא"י לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת, כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול. וכדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו להתיר שבות דאמירה, אפילו במלאכה דאורייתא, במקום מצוה דרבים.

ועיין לקמן - ר"ל, דשם ג"כ מבואר דלא כבעל העיטור.

סעיף ג

אם אומר אדם לעבדו או לשפחתו לילך עמו, והדליקו הנר, אף על פי שגם הם צריכים לו - אין זה לצורך הא"י, כיון שעיקר ההליכה בשביל ישראל.

לילך עמו - דוקא נקט, אבל אם משלחם בשליחותו שילכו בעצמם, והדליקו את הנר להאיר להם - אין זה מקרי לצרכו, אף שעיקר הליכתם הוא בשבילו, כיון שאין גופו נהנה מהנר בעת ההדלקה, ומותר אח"כ לישראל להשתמש אצל הנר.

- וכעין זה כתב הט"ז בסוף הסימן, וז"ל: נ"ל אותו הנר שמדלקת השפחה כדי להדיח כלי אכילה שאכלו - לא מיקרי לצורך ישראל, כיון שאין גוף הישראל נהנה ממנו, אלא כלים שלו מודחים, והיא חייבת להדיחם, לצרכה היא מדלקת. ומותר אח"כ לישראל להשתמש לנר זה אף צרכי גופו, כיון דבעת הדלקת הנר הדליקה לצרכה.
- ומותר לסייע להשפחה גם בהדחת הכלים לפני נר זה. דאף שמצדד הפמ"ג להחמיר בזה, היינו כשהישראל ידיח לבדו את הכלים אחר שהדליקה השפחה הנר, ומשום דמחזי שהדליקה לצרכו. משא"כ בזה אמרינן דהעיקר אדעתא דנפשה קעבדה.

צריכים לו - ר"ל, וא"כ הוא הוכחה שלצרכו הדליק.

הגה: ומוטר לומר לא"י לילך עמו ליטול נר דלוק כבר, הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא.

לומר לא"י - ואין להתיר אלא לבני תורה, דילמא אתי למיסרך ולהקל יותר.

- **לילך עמו -** כגון שרוצה שילך עמו למשוך יין מן המרתף, או להביא לחם וכה"ג. ואין חילוק בין נר של שעה וחלב או של שמן.
- אך בנר של שמן - נכון להחמיר שלא לומר לא"י שילך עמו במרוצה, כי אי אפשר שלא יתקרב עי"ז השמן להפתילה או יתרחק, ויש בזה משום מכבה ומבעיר אם היה הישראל בעצמו עושה זה, ע"כ אין לומר זה לא"י.
- אף שהגאון ר' עקיבא איגר מפסק מאד בשל שמן, מכל מקום סתמתי להקל, כי הרבה אחרונים טוברים, דלא הוי פטיק רישא גם בשל שמן, כי יכול לילך בנחת וזהו שסיימתי דנכון להחמיר וכו'.

בעלמא - ר"ל, הואיל דהוא רק איסור מוקצה, ומוקצה שרי ע"י טלטול מן הצד. וכיון דאי בעי ישראל שקיל ליה בעצמו ע"י טלטול מן הצד, כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכי"ב, כשמביא הא"י באיסורא - לית לן בה.

- ולטלטל את הפתילה ע"י הא"י כדי שלא יגנב או שלא יפסד - אסור. ורק טלטול כשהוא צריך לו גופא, או כשצריך למקומו - מותר.

סעיף ד

אם יש נר בבית ישראל, ובא א"י והדליק נר אחר - מותר להשתמש לאורו בעוד נר ראשון דולק.

- **אבל לאחר שיכבה הראשון - אסור להשתמש לאור השני. וכן אם נתן שמן בנר הדולק - מותר להשתמש עד כדי שיכבה השמן שהיה בו כבר, ואח"כ אסור.**

מותר - ר"ל, אף דעתה ע"י הנר הזה שהדליק בשביל ישראל נתגדל האור יותר - אפ"ה מותר.

- ומיירי כשהיה יכול מתחלה במקום הזה עכ"פ ליהנות קצת לאור הנר הראשון, ולכן שרי, ובלא"ה - אסור.

ואז אף אם הא"י יסיק כשאין הקור גדול, אפשר דהו"ל כאלו עשה מדעתו, וא"צ לצאת מביתו.

סימן רעז

שלא לגרום כיבוי הנר, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

נר שמונח אחורי הדלת - אסור לפתוח הדלת (כדרכו), שמא יכבנו הרוח.
אבל לנעול הדלת כנגדו - מותר; ופ"ה כחלון שנגד הנר שאלו הפלמן.

נר וכו' - ואין חלוק בזה בין נר של שמן, או שעוה וחלב.

אחורי הדלת - כגון דלת שנפתחת לפניו, ומאחריה מונח בבית נר דלוק.

- דוקא כשהוא נגד פתיחת הדלת ממש, וקרוב אל הדלת, בענין שכשיפתח הדלת יוכל להכבות ע"י הרוח המנשב מבחוץ.
- ומש"כ כדרכו, ט"ס הוא, דאפילו אם הוא פותח הדלת בנחת, מ"מ הרוח מבחוץ מנשב, ואסור.

הרוח - וכתב המ"א: דאפילו אם אין הרוח מנשב עתה - ג"כ יש לאסור, דבכל רגע ורגע הרוח מנשב, וא"א להבחין בזה. ויש מקילין בזה.

- לכן במקום הדחק - יש להקל בזה כשפותח הדלת בנחת לאט לאט, שלא יגרום הדלת גופא לרוח שיבא.

מותר - שבזה אינו עושה כלום, לא מכבה ולא מבעיר.

ואם הוא קבוע בכותל שאחורי הדלת - אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו, שמא תהא הדלת נוקשת עליו ותכבנו; אלא פותח ונועל בנחת.

קבוע בכותל - ר"ל, שהדלת פותחת לפניו, והנר קבוע בכותל באופן שאם יפתח הדלת תנקוש ותגיע אל נר שלאחוריה.

ולנעול - והאחרונים כתבו: דבזה - לנעול שרי, דלא יבא עי"ז לכבוי.

- והפמ"ג יישב קצת דברי המחבר, דמיירי שנועל בכח, דעי"ז מתנדנד הכותל כולו ויבא לכבוי, דהיינו שיתרחק קצת השמן שבנר מן הפתילה; או שיתקרב קצת השמן שבנר אל הפתילה, ויתחייב משום מבעיר.

ואם הוא קבוע בדלת עצמו, שפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנו - אסור לפתחו ולנעלו.
הגה: וכנר של שפטה - מותר לפתחו ולנעול, אף על פי שהוא קבוע בדלת.

מקרב השמן וכו' - ויש בזה משום מבעיר או מכבה. ואף על גב דאינו מכבין, מ"מ פסיק רישיה הוא.

- ואם הוא פותחו ונועלו בנחת, בענין שלא יהא פסיק רישיה - מותר.
- ואין אסור בטלטול הדלת משום הנר המוקצה הקבוע בה, לפי שהדלת לא נעשית בסיס לנר, לפי שהיא חשובה שמשמשת לבית, ובטלה אצלו ולא להנר.
- ובירושלמי מחמיר בזה, אא"כ שכה, דלא הוי בסיס, וצ"ע למעשה.

אל שפטה ושל חלב, ומפני שאין בהם משום מקרב השמן או מרחק.

- ואם הוא בענין שיש לחוש שע"י הפתיחה ונעילה יכבה לגמרי - אף בשל שעוה אסור.

סעיף ב

אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת, ואפי' אין שם אלא רוח מצויה.
אבל אם היה פתוח כנגדה - מותר לסוגרו, ואין בו משום מכבה.

כנגד המדורה - מפני שהרוח המנשב גורם להבעיר המדורה יותר. ואף על פי שאינו מכבין בזה, מ"מ פסיק רישיה הוא.

ואפילו וכו' - ר"ל, אף דע"י רוח מצויה אין דרך המדורה להבעיר יותר - אפ"ה אסור, דגזרינן אטו שאינה מצויה.

- ואם אין שם רוח כלל - מותר.

- אבל לכתחלה לומר לא"י להדליק - אסור בכל ענין.

אבל וכו' - וכן אם היתה מדורה שנדלקה מע"ש, ובא א"י והוסיף עצים בשבת בשביל ישראל - אסור להתחמם כנגדה לאחר שיכלו העצים הראשונים.

- וקודם שיכלו - יש להתיר לעת הצורך.

אבל וכו' - ולא דמי למה דאינא בס"א, דאם הדליק א"י הנר לצרכו - דמותר הישראל להשתמש לאורו; ושם הלא בודאי מותר להשתמש אף לאחר שהשלים הא"י צרכיו. דשאני התם דלא נעשה איסור בהדלקה; משא"כ בזה שכל ההיתר הוא משום שלא נהנה ע"י מעשה הא"י, ולכן אסור אח"כ כשנהנה עי"ז. וכן במדורה נמי אסור משום זה, כשהוסיף הא"י עצים בשבת לאחר שנכבו העצים הראשונים.

מותר וכו' - אף דע"י נתינת השמן ניתוסף האור, וכן אם עשה שאר תיקון בהנר בשביל ישראל שע"ז ניתוסף האור.

- אף דבודאי אסור גמור לכתחלה לצוות לא"י לזה - אפ"ה מותר להשתמש לאורו, כיון דבלא"ה היה יכול מתחלה קצת להשתמש לאורו.

וכן אם נתן וכו' - בעשית שלנו [שקורין לאמפ] דדרך הוא לכבות הפתילה קודם שנותנין בו השמן מחדש, א"כ הוי עתה הדלקה חדשה בשביל ישראל, ואסור להשתמש כלל לאורה.

- וזה דוקא אם עשהו בצווי ישראל. אבל שלא בצווי ישראל, אף דעשהו לצורך ישראל, יש לדון בו להקל.

- וכן יהיה מותר להשתמש עד כדי שיכלה השמן לגמרי, דהרי ההדלקה היתה בהיתר; אם לא שעשהו בצווי ישראל - דאז אסור לגמרי להשתמש לאורו.

הגה: ומותר למחוס בא"י שאלו להדליק נר או להוסיף שמן.

ומותר - דסד"א להחמיר בזה, כדי שלא לדבר בענין הדלקה כלל.

למחוס - ומכיון דמיחה בו והראה לו דלא ניחא ליה שיעשה בשבת בשבילו, אפילו אם אח"כ עשה המלאכה, חשוב כאלו עשה המלאכה לצרכו, ומותר להשתמש לאורו; ואפילו אם היה הנר של ישראל בבית ישראל.

- וכל זה כשלא יערים במחאתו.

להדליק וכו' - דוקא כשהנר של א"י. אבל כשהנר של ישראל - צריך למחות בו כשרואה שרוצה להדליק נר, או להוסיף שמן בשבילו.

סעיף ג

בארצות קרות - מותר לא"י לעשות מדורה בשביל הקטנים, ומותרין הגדולים להתחמם בו.
ואפילו בשביל הגדולים - מותר אם הקור גדול, שהכל חולים אצל הקור.

לעשות מדורה - וה"ה להסיק תנור בית החורף.

ומותרין הגדולים - ר"ל, כיון דהעיקר נעשה בשביל הקטנים, וכנ"ל בס"א. אבל אם נעשה בשביל שניהן ביחד, פוסק השו"ע לקמן בסימן שכ"ה ס"ו - דאסור.

מותר - ר"ל, אפילו לומר בפירוש בשבת להסיק.

גדול - דבלא"ה אין דרך הגדולים להצטער כ"כ.

שהכל חולים - ומ"מ, להסיק אחר מנחה בשבת שיהא למו"ש - אסור, מאחר דכבר נתחמם בבוקר. [ומשמע דאם לא נתחמם - שרי]. ואף על פי שכבר נתקרר, אינו קר כ"כ שיהא האדם נחשב כחולה אצל קרירות זה.

- ולכן חייבים למחות לא"י שלא להסיק עוד עד אחר צאת הכוכבים.
- ומ"מ, הכל תלוי לפי הקור ולפי בית החורף.

אצל הקור - וצריך להכין מבע"י הפחמים שיהיו מזומנים בשבת לפני הא"י, כי אסור לישראל לטלטלם בשבת ולהכינם לפניו.

ולא כאותם שנהגים היתר אף על פי שאין הקור גדול ביום ההוא.

ולא כאותם וכו' - ומ"מ, אין למחות בהם, דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

שאין הקור גדול - ועכ"פ יזהרו שלא לומר לו בשבת להסיק או לעשות המדורה, אלא יקצבו עמו בקבלנות שיסיק לו כל ימות החורף בעת שיהיה קר.

- ואם א"א לנער במקום זה משום פסידא, דהיינו שיפסיד איזה דבר ע"י הפלת הנר במקום זה - רשאי לטלטל השלחן למקום אחר ולנערו שם.
- ואם צריך למקום שעומד השלחן להושיב שם איזה דבר - רשאי לטלטל השלחן, ואפילו בעוד שהנרות דולקות עליו; כיון שהיה מונח עליו הלחם הצריך לשבת - לא נעשה בסיס לאיסור.
- ומזה נובע המנהג שהנשים נזהרות ליתן ככר הצריך לשבת על השלחן קודם הדלקת הנרות.
- ומנהג נכון הוא, כדי שיהא מותר לטלטל את השלחן כשהיה צריך לו.
 - ורק אם הנר הוא של שמן - יזהר מאד לטלטל השלחן בנחת, כדי שלא יבא לקרב השמן להפתילה או לרחק.
- והפמ"ג מצדד לומר, דלאחר שכבו הנרות - אינו רשאי לטלטל השלחן עם המנורה שעליה, דהא יכול לנערה מתחלה.
- והוא שהיתה של מתכות, וליכא פסידא בניעורה.

הגה: ומ"מ, מוסר ליגע בטבלא, הואיל ואינו מטלטל הנר. וה"ה שמוסר ליגע במנורה שצנכה"ג, והנרות דולקות עליו, וכלכד שלא יענע.

- הואיל ואינו מטלטל הנר** - הלשון דחוק, דהרי היא בסיס וטלטולה ג"כ אסור; ועיקר ההיתר משום דגם הטבלא אינה מתטלטלת, שהרי מיירי בקבועה.
- ואפילו אם נפרש דמתיר הרמ"א אפילו בטבלא תלויה, ומטעם דאפילו אם יתנדנד עי"ז מקרי טלטול מן הצד, כיון דאינו מכוין לנדנד ממשי; ג"כ קשה הלשון, דהיה לו לומר הואיל ואינו מטלטל בידים.

צנכה"ג - היינו בקבועה על מקום אחד. אבל אם היא תלויה - אפילו ליגע בה אסור, שבקל יענע; ואפילו כשכבר כבו הנרות.

- והנרות** - לפי מה שכתב הט"ז דמיירי במנורה קבועה - מותר אפילו בנר של שמן.
- אבל אם נפרש דמותר אפילו במנורה תלויה, וכמו שכתבנו למעלה, ע"כ דמיירי רק בנר של שעווה, דאל"ה היה אסור אפילו נגיעה בעלמא, מטעם פן יבא ע"י הנגיעה לנדנד ויטה השמן אל הפתילה, ויתחייב משום מבעיר.
- ומהמרדכי משמע דמיירי בקבועה כהט"ז.

סעיף ד

מותר להניח נר של שבת מבע"י ע"ג אילן, וידלק שם בשבת; דליכא למיחש דלכשיכבה לשקליה מיניה, ונמצא משתמש במחורב. אבל אין מניחין נר של יום טוב ע"ג אילן, דשקיל ומנח ליה, ונמצא משתמש באילן.

דליכא למיחש וכו' - דהא קיי"ל: דנר שהדליקו בו באותה שבת - אסור לטלטלו אפילו לאחר שכבה.

אבל אין מניחין - ר"ל, אפילו להניחו מעי"ט.

סעיף ה

מותר לכפות קערה על גבי הנר בשבת, כדי שלא יאחוז האור בקורה.

קערה של חרס. אבל של מתכות - אסור, כי המחממו - חייב משום מבעיר; אם לא במקום שיש לחוש שיבוא ע"י הדליקה לידי סכנת נפשות - מותר בכל גוונא.

הנר - ובנר של חלב - יש לזהר משום הזיעה שעולה למעלה אל הקדרה.

כדי - ואף על גב דנוטל הכלי לצורך הקורה, שאינה ניטלת בשבת; הא קיי"ל: דכלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל.

כדי וכו' - ואם הקערה נוגעת בקורה עי"ז משמע בלבוש - דאסור.

שלא וכו' - וה"ה אם עושה בשביל שקשה לעיניו אורו של הנר, או ענין אחר. אך יזהר להניח מעט אויר בין הכלי להנר, דאל"כ יכבה הנר.

- ואם ע"י דפיקת הדלת עושה רוח מצויה, משמע בחדושי הר"ן דאסור.
- מותר לסגרו** - ואף על פי שהרוח היה מבעירה - אין בו משום מכבה, שאינו עושה כלום אלא עוצר הרוח, ואם תכבה תכבה.

סעיף ג

שכח נר על הטבלא - מנער את הטבלא והוא נופל, אפי' אם הוא דולק; רק שלא יכוין לכבותו. הגה: וטוב לנעושו ע"י א"י, כמקום שאין לריך כל כך.

שכח נר מבעוד יום שלא מדעת.

- ואפילו אם הניחו על הטבלא בכונה, אך לא היה דעתו שישאר שם בשבת, ואח"כ שכחו שם - הוא ג"כ בכלל שוכח.

על הטבלא - וה"ה בכל זה בזמננו, לענין השלחן עם הנרות.

- וה"ה בשטענדר שנר שעוה דולק עליו.

- מנער וכו'** - כשצריך להטבלא. ואף על גב דאפשר שיכבה הנר ע"י הנפילה - אפ"ה מותר, דלא הוי פסיק רישיה; וקיי"ל: דדבר שאין מתכוין - מותר.
- ודוקא אם הוא מנערו בנחת, דהיינו שמטה הטבלא ומורידו לרארן, ואח"כ הוא מנערו; דאל"ה הוא פסיק רישיה.

מנער וכו' - ואף על גב דממילא מיטלטל הנר - אפ"ה שרי, דהוא רק טלטול מן הצד.

- אבל אסור לו להגביה את הטבלא עם הנר, אפילו לאחר שכבה הנר; אם לא דהוא צריך לו למקום הטבלא, או במקום שא"א לנער משום פסידא, דאז מותר להגביה הטבלא עם הנר למקום אחר, [ואפילו כשהוא דולק]; כיון דסוף סוף בשוכח לא נעשה הטבלא בסיס.

ע"י א"י - ואז אפילו בנר של שמן - שרי; דבמקום שאין מתכוין - שרי ע"י א"י אפילו הוא פסיק רישיה. ואם אין א"י מזומן - יראה לעשות ע"י קטן.

ע"י א"י - משמע מן הרמ"א דאפילו בנר של שעווה - יש להחמיר שלא במקום הדחק. והטעם, דהוא קרוב לכבוי. אבל בשכבר כלה - לכו"ע מותר לנער הטבלא בשכח, ולהפיל הנר, ואפילו שלא בנחת.

ובלבד שיהא נר של שעווה וכיוצא בו, או שלא יהא בו שמן. אבל אם יש בו שמן, א"א שלא יקרבו אל הפתילה ונמצא מבעיר. ואם הניחו עליה מדעת - אסור לנערה, שהרי הטבלא היא בסיס (פי', דבר הנושא דבר אחר. תרגום "ואם ננו" - 'ויס כסיסיה') לדבר האיסור.

או שלא וכו' - ר"ל, שדולקת רק הפתילה וכבר כלה שמן.

אי אפשר וכו' - ודוקא בנעור אמרינן דהוא פסיק רישיה.

- אבל טלטול בעלמא את הטבלא או השלחן ממקום למקום - שרי, אפילו מונח עליו נר של שמן, דלא הוי פסיק רישיה.
- ודוקא אם הוא מטלטלו בנחת.

א"א שלא יקרבו וכו' - נקט לשון קצרה, ובאמת יש לסיים: או שירחקנו ונמצא מכבה. ואף על גב דהוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה, דלא מהני ליה מידי בהוא כבוי, דהשמן אויל לאבוד שנשפך, וקיי"ל דפטור מחטאת לכ"ע; מ"מ איסורא איכא לרוב הפוסקים.

מדעת - בסימן ש"ט יתבאר שיש מחלוקת אימת נקרא מדעת, אם בעינן דוקא שיניחו ע"ד שיהיה שם כל השבת, או אפילו רק בכניסתו לחוד.

- והנה, הנרות שאנו מדליקין על השלחן, דעתנו לטלו למחר ע"י א"י. ולדעת ה"א המקילין שם - אין דינו כמניח, ולא נעשה השלחן והמפה בסיס לאיסור.
- ואם נפל נר של שעווה או חלב על השלחן, ואין א"י או קטן מזומן לפניו - שרי לנער בעצמו; דבמקום פסידא סמכינן על המקילין הנ"ל, דלא מקרי מניח, כיון שהיה דעתו לסלקו למחר.
- ואם היה מונח על השלחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים שצריך לשבת, פשיטא דהם חשובים יותר מן הנר, דהיינו מן שלהבת הנר הדולקת, ונעשה בסיס לגבייהו.
- וכמו שכתוב בסימן ש"י ס"ח, דהיכי דהוא בסיס להיתר ולאיסור, וההיתר חשיב יותר - דהוא בטיל לגבי ההיתר, ושרי לכו"ע לנער.

סימן רעח**שיכול לכבות הנר בשביל החולה, ובו סעיף אחד.****סעיף א****מותר לכבות הנר בשביל שישי החולה שיש בו סכנה.**

מותר וכו' - הרמב"ם כתב: דוקא בשאי אפשר להוציא החולה למקום אחר, [ר"ל, היכא דחוששים פן ע"י טלטולו יכבד עליו החולי יותר], או להסתיר האור ממנו ע"י כפיית כלי על גביו, או ע"י הוצאתו לחדר אחר; דאל"ה, בודאי יותר טוב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כביה.

לכבות הנר - וכשיקיץ אח"כ - מותר לדלוק הנר בשבילו.

- ומ"מ, אין מותר רק להדליק הנר כדי שלא ישב החולה בחשך. אבל להטות הנר כדי שיאיר יותר בטוב - אסור, כי לא הותר רק מה שהוא הכרח לו.
- ובכל זה, אם א"י מזומן לפניו, ואפשר לעשות על ידו בלי איחור - יעשה על ידו.

בשביל שישינו וכו' - ומותר לכבות אף אם ע"י מניעת השינה לא יבוא לידי סכנה. והטעם, משום דשינה יפה לחולה, ועלול להתרפא ע"י"ו. וגם עכ"פ לחיות חיי שעה יותר בשביל זה, דגם ע"ז ניתן שבת לידחות. ובלתי השינה, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן יותר.
- ומיהו, אפילו בחולה שאין בו סכנה, אם הרופא אומר שע"י מניעת השינה יתגבר עליו החולי יותר, ואפשר שיבא ע"י"ו לידי סכנה - גם זה שרי.

החולה שיש בו סכנה - שפקוח נפש דוחה שבת.

- וה"ה כשמתירא מפני לסטים שלא יבואו עליו ויהרגוהו, ואין לו עצה להסתיר את האור - ג"כ מותר לכבות.
- וכשידוע לו שהוא רק סכנת גנבי בלבד - אסור לו לחלל שבת ולכבות.
- וה"ה בשביל החולה שהוא ספק סכנה - ג"כ מותר לכבות.
- אבל בשביל חולה שאין בו סכנה - אסור לכבות לכו"ע.
- ולאו דוקא הכביה אסור, דה"ה להשפיל אורה מעט - ג"כ אסור בחולה שאין בו סכנה, דהמעט האור הוא בכלל מכבה.
- ואפי' להפוסקים דס"ל דאין על כיבוי חיוב חטאת, משום דהוי מלאכה שאין צריך לגופה - אפ"ה אסור מדברי סופרים.
- ולכן נקראת מלאכה שאין צריך לגופה, שהרי א"צ לתכלית המלאכה, כי א"צ לכיבוי בשביל עצמו, אלא שהוא מכבה מפני איזה ענין, כגון:
 - כדי שישיש החולה;
 - או שהוא חס על השמן שבנר, שלא ידלק כולו עכשיו;
 - או שהוא חס על חרס הנר שלא יתקלקל מפני חוזק ההדלקה;
 - או שמכבה עצים דולקים מפני שחס עליהם, או שמכבה את הדליקה מפני שחס על ממונו;

כ"ז מקרי אינו צריך לגופו, שהרי אינו מכוין לתכלית המלאכה עצמה.

- וכן הדמיון בשאר מלאכות, כגון החופר גומא וא"צ אלא לעפרה; שהמלאכה היא הגומא, וחייב בבית משום בונה, ובשדה משום חורש. וכיון דא"צ לגומא - הוי מלאכה שאין צריך לגופה.
- ואין לך כיבוי הצריך לגופו, אלא:
 - כשהוא מכבה עצים כדי לעשות מהן פחמין, דהלא זה צריך לגוף המלאכה, שהרי א"א לעשות פחמין אם לא שיכבה.
 - וכן כשהוא מכבה את הפתילה מפני שצריך להבהבה, שיהא נאחז בה האור יפה כשיחזור וידליקנה.
- וכ"ז שכתבנו הוא לדעת הרבה פוסקים. והרמב"ם פוסק, דמלאכה שאין צריך לגופה - חייב עליה.
- ואפילו להפוסקים הנ"ל, איסור כביה חמור משאר איסור דרבנן, כיון דיש בו צד חיוב לכו"ע.
- ולדינא יש להחמיר לכו"ע היכא דיש לו עצה אחרת, להסתיר האור ע"י כפיית כלי וכיוצא בזה, כי באיסור כביה, אף דהיא מלאכה שאין צריך לגופה, מ"מ, מפני שהיא קרובה מאד לאיסור תורה, לא רצו להקל בה.

סימן רעט**דיני טלטול הנר בשבת, ובו ז' סעיפים.****סעיף א****נר שהדליקו בו באותה שבת, אף על פי שכבה - אסור לטלטלו.**

אף על פי שכבה וכו' - והיינו אפילו לא נשאר בו שמן כלל, דהאיסור הוא גם על הנר גופא.

- והטעם, דכיון דביה"ש היה אסור בטלטול, לפי שנעשה הנר והשמן והפתילה בסיס לשלהבת שהוא דבר האסור בטלטול; ומיגו דאיתקצאי לביה"ש, איתקצאי לכולי יומא.
- וזוהו הנקרא בגמרא מוקצה מחמת איסור, דקי"ל ביה לאיסורא.
- אם יש אימת א"י עליו ע"י הנר, כמו שהיה בזמן האמוראים, שהיתה אומה אחת שהיו מקפדין ביום חגם על ישראל שמדליקין נר באותו היום, וכל כה"ג כגון שירא שיכהו או שאר הפסד ממונן - מותר לטלטלו לאחר שכבה.

וכן מותר השמן שבנר שהדליקו בו באותה שבת - אסור לטלטלו ולהסתפק ממנו באותה שבת.

מותר השמן שבנר - וה"ה מותר הנר העשוי מחלב ושעוה, שהדליקו בו באותה שבת וכבה.

- וה"ה נר של שעוה וחלב שהודלק לשם מצות יום טוב וכבה - אסור להשתמש בו שוב שום תשמיש אחר ביום טוב, דלא הוקצה אלא למצות הדלקה ביום טוב.
- וה"ה אם הנר נעשה משומן וכבה - אסור לאכול הנותר אף ביום טוב.

לטלטלו ולהסתפק ממנו וכו' - דהואיל והוקצה בתחלת כניסת השבת, דהיינו שבביה"ש כשהיה דולק היה אסור להסתפק ממנו, דהסתפק משמן שבנר - חייב משום מכבה, איתקצאי לכולי יומא שלא להסתפק ממנו אף אחר שכבה.

- וכיון שאסור ליהנות ממנו כל יום השבת, ממילא אסור ג"כ לטלטלו, דאינו ראוי לכלום.

- ומלבד זה, בטלטול גופא הוקצה בבין השמשות, שנעשה הכל בסיס להשלהבת.

סעיף ב**נר זה שאמרנו שאסור לטלטלו, אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו - אסור. ויש מי שהתיר, ולא נראו דבריו.**

אפילו לצורך וכו' - ולא דמי לשאר כלי שמלאכתו לאיסור, דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו; דהכא כיון דביה"ש היה אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, דהיה בסיס להשלהבת, לכן מיגו דאיתקצאי לביה"ש לגמרי, איתקצאי לכולי יומא לגמרי.

- ואין חילוק בכל זה בין הנר שהדליקו בו השמן, ובין המנורה שהדליקו בה הנרות, דגם הוא נעשה בסיס להנרות.

הגה: וי"א: דמי שהאז איסטניס והנר מאיס עליו - מותר להוליאו, דהוי לדידיה כגריף של רעי, והמחמיר לא הפסיד.

איסטניס - וי"א: דאף מי שאינו איסטניס, אם הוא אומר שמאוס עליו - מותר לטלק מעל השלחן נר של חרס שהוא מאוס בודאי, וה"ה של עץ. אבל של מתכת לא מאיס.

- ובדה"ח מחמיר באינו איסטניס, וכדעת ההג"ה.

מאיס עליו - היינו שאינו יכול לסבול שיהא מונח אצלו לאחר שכבה, או למחר ביום.

להוליאו - היינו כשהוא מונח במקום ישיבתו - שרי להוציאו משם.

- אבל אם הוא מונח במקום אחר - גם האיסטניס אסור לטלטלו במקום למקום לכו"ע.

והמחמיר לא הפסיד - צ"ל: 'והמחמיר יחמיר, והמיקל לא הפסיד'.

- וכתב הגר"א: דלפי דעת הג"ה, לאו כל אדם יכול לומר איסטניס אני, אלא מי שידוע שהוא איסטניס.

סעיף ג**לטלטל נר ע"י שנותניו עליו לחם בשבת - אסור. ואם נתן עליו הלחם מבע"י, יש מי שמתיר לטלטלו בשבת ע"י לחם זה; ואין לסמוך עליו.**

אסור - הטעם, דהא מ"מ כבר איתקצאי בביה"ש, דעדיין לא היה בו אז לחם, ומיגו דאיתקצאי בביה"ש וכו'.

מותר לטלטלו - דווקא אם הדליקו בו פ"א בחול או בשבת שעברה. הא אם לא הדליקו בו מעולם, רק יחד אותו להדלקה - הוא בכלל כלי שמלאכתו להיתר עדיין, דהזמנה לאו מלתא היא, ומותר לטלטלו שלא יפסד ושלא יגנב.

י"א: דמוקצה מחמת מיאוס, אפילו אם הכלי אין מלאכתו לאיסור, רק שהוא מאוס לבד - ג"כ אין מותר כ"א לצורך גופו ומקומו דוקא. ויש חולקים.

מותר - הואיל ואיכא תורת כלי עליה, וחזי לכסויי ביה מנא.

סעיף ז

מנורה, בין גדולה בין קטנה, אם היא של פרקים - אין מטלטלין אותה, דחיישינן שמא תפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי.
ואפילו אם אינה של פרקים, אלא יש בה חריצים סביב ודומה לשל פרקים - אסור לטלטלה.

מנורה וכו' - אפילו היא חדשה, שלא הדליקו בה מעולם.

ונמצא עושה כלי - ואם דרכה להיות רפוי - שרי.

ודומה וכו' - משום דמיחלף בשל פרקים.

- לפי המתבאר בסעיף זה - אסור לטלטל נרות שלנו [שקורין לייכטער] אף שלא הדליקו בו מעולם, דהרי הם עשויין של פרקים.
- ומש"כ בס"ו, מיירי בנרות שלא היו עשויין פרקים.

סימן רפ

תשמיש המטה בשבת, ובו ב' סעיפים.

סעיף א

תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא, לפיכך עונת תלמידי חכמים הבריאים מליל שבת לליל שבת.

עונת וכו' - ויהיה זהיר לקיים עונתו. מצוה לאכול שום בע"ש או בליל שבת [והוא מתקנות עורא]. וה"ה שאר דברים המרבים זרע.

- כתב בס"ח: דשומים מבטלים תאוה, רק שומים צלויים מרבים זרע.
- עוד כתב: כל דברים מלוחים ממעטים, וכן קטניות. ועדשים מבושלים כשאין מלוחים, מרבים.

הבריאים - לאפוקי חלושי כח - אינם חייבין רק לפי כחן.

מליל שבת וכו' - היינו לבד ליל טבילה.

- וצריך להזהר שקודם שיגיע הלילה - חייב להראות חבה יתירה ואהבה עם אשתו. וא"צ לומר שלא ירגיל שום קטטה בע"ש.

סעיף ב

מותר לבעול לכתחלה בתולה בשבת, ואין בו משום חובל, ולא משום צער לה.

מותר וכו' - ולקנח אח"כ במפה דם בתולים, עיין סימן ש"כ במ"א אות כ"ד וכו". ובבגד אדום - בודאי יש ליהור.

משום חובל - דדם מיפקד פקיד, דהיינו שדם בתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו.

- י"א: דבמקום שנתפשט המנהג להחמיר בזה - אין להקל להם.
- אבל י"א: דחלילה לעשות איסור בזה.
- ובבירור שמעתי שהחסידיים גאוני העולם נהגו בעצמם היתר בזה. ע"כ אין חשש חומרא בזה כלל, והמחמיר אינו אלא מן המתמיהין.
- לכתחלה ראוי ליחדן אחר החופה יחד גמור קודם השבת, ד"א: דחופה שלנו לא מקרי חופה, וא"כ כשיתיחדו אח"כ בשבת - יהיה אח"כ כקונה קנין בשבת.

הלחם - היינו אם הלחם הוא חשיב אצלו יותר מהשמן, וה"ה אם מניח שאר דבר חשוב; דאז אמרינן, כיון דהגר נעשה בסיס לאיסור דהוא השמן ולהיתר, וההיתר חשוב טפי, ולכך שרי.

- ומ"מ סיים המחבר, שאין לסמוך ע"ז.
- והטעם, דכיון דהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת, לכן נעשית תמיד טפל ובסיס להשלהבת, ולא ללחם ושאר דברים אחרים, אף שהם חשובים יותר.

סעיף ד

אם התנה מע"ש על נר זה שיטלטלנו משיכבה - מותר לטלטלו אחר שכבה.
הנה: וי"א: דלא מהני סגיא, וכן נוסחין כמדינות אלו. ודין הסגיא ע"ל סי' תרל"ח.

אם התנה וכו' - משום דנר עשוי להכבות, משו"ה מהני ביה תנאי. אבל בשאר בסיס לדבר האסור, אף לדעה זו - לא מהני תנאי להתנות כשיסתלק הדבר איסור מן הבסיס, שיהא מותר להשתמש.

ונוסחין לטלטלו ע"י א"י, ואין צוה משום איסור אמירה לא"י; הואיל והמנהג כן - הו"ל כאלו התנה עליו מסתלה, וש"י. כן נראה לי.

לטלטלו ע"י א"י - היינו, אפילו אם אינו צריך לו לצורך גופו ומקומו, רק שלא יגנב או שלא יפסד.

הו"ל כאלו התנה - ר"ל, דלטלטלו ע"י א"י, מצרפינן לזה הדעה ראשונה דמהני תנאי.

- ואם העמיד עששית על השלחן, ודעתו היה שידלק כל היום כולו [כמו יא"צ וכדומה] וכבה, דבזה לא שייך לומר הו"ל כאלו התנה, אפשר דאסור לטלטלו אף ע"י א"י.
- והיינו דוקא כדי שלא יגנב, אבל לצורך גופו ומקומו - שרי ע"י א"י בכל גווני.

סעיף ה

נר שהדליקו בשבת לחיה ולחולה, וילדה החיה ונתרפא החולה - מותר לטלטלו אם כבה.

מותר וכו' - דאין מוקצה לחצי שבת. דדוקא אם איתקצאי ביה"ש שהוא בתחלת כניסת השבת - הוא דאמרינן דאיתקצאי לכולי שבת, אף לאחר שכבה.

- אבל לא בהודלק מע"ש לחיה וחולה שיש בו סכנה [דאילו הודלק בשביל חולה שאין בו סכנה - אסור לטלטל אף לאחר שכבה]. שהיה מותר בתחלת השבת לטלטלו - לא איתקצאי לכולי שבת לאחר שנתרפא החולה, אלא על זמן שהוא דולק בלבד.
- וכ"ש אם הודלק בשבת גופא לצורך חיה וחולה, דלא היה דולק כלל ביה"ש - בודאי לא איתקצאי לכולי יומא.

לטלטלו אם כבה - היינו דוקא לצורך גופו או מקומו, דלא עדיפא משאר כלי שמלאכתו לאיסור.

וה"ה למדליק בשבת בשוגג וכבה - שמותר לטלטלו.

והוא הדין וכו' - הכל מטעם הנ"ל, דאין מוקצה לחצי שבת שיאסר אף אחר שכבה.

בשוגג - נקט בשוגג דלא איירי ברשיעיא. ובאמת אפילו הדליקו במזיד - ג"כ מותר לטלטלו אחר שכבה לצורך גופו או מקומו, הואיל ולא היה מוקצה בתחלת כניסת השבת.

סעיף ו

נר שלא הדליקו בו באותו שבת, אפילו הוא של חרס דמאיס, ואפילו הוא של נפט דמסריח - מותר לטלטלו, דמוקצה מחמת מיאוס - מותר.

מותר לטלטלו - ואף דהוא כלי שמלאכתו לאיסור, מ"מ לצורך גופו ומקומו - מותר.

סימן רפא**שלא יכרע ב'ולך' אנחנו מודים', ובו סעיף אחד.****סעיף א**

אין לשחות ב'ולך לבדך אנחנו מודים', שאין לשחות אלא במקומות שאמרו חכמים.

- הגה: ונוהגים ששצפת מאחרין יותר לכל לכה"ל מצחול, משום דכתמיד של ימיה החול נאמר: "צכקר", ואלל שצפת נאמר: "וציוס השצפת", דמשמע איחור.
- ונוהגין להרכיב צומירות של שצפת כל מקום לפי מנהגו.
- וכלל דבר, אס לא אמרו - אין מחזירין אוסו, מלכד אס לא אמר 'לאל אשר שצפת' וכו' - מחזירין אוסו.

מאחרין - ומ"מ, צריכין ליהזר שלא לעבור זמן ק"ש.

• וברש"י מגילה כ"ג משמע, שגם בשבת מצוה למהר לקרוא ק"ש כותיקין.

וכלל דבר וכו' - היינו כל דבר שמוסיפין בשביל שבת, ואפילו נשמת.

וכלל דבר וכו' - ואם נזכר כשהתחיל ישתבח, מסתברא שעד שלא אמר 'בא"י אל מלך' וכו' - יחזור לנשמת ויאמר כסדר, וכמו בזכרנו ומי כמוך.

• ואם איחר לבוא לבית הכנסת - יותר טוב שידלג מפסוקי דזמרה, ולא ידלג נשמת.

מחזירין אוסו - אין הכונה שמחזירין אותו לברכת יוצר אור, אלא לאחר תפלת שמו"ע - יאמר כך בלי ברכה, ויתחיל 'משבח נותנים' וכו'. משא"כ שאר זמירות אם שכח - אין חיוב לאמון אחר התפלה.

• ואם נזכר קודם שאמר 'בא"י יוצר המאורות' שלא אמר 'לאל אשר שבת', אפשר דיש לחזור ולהתחיל מ'לאל אשר שבת'.

• ומ"מ, לא ידלג לכתחלה הנוסח ד'לאל אשר שבת' או 'הכל יודוך' כדי להתפלל בצבור, שהרי כ"ז נזכר בזהר, ש"מ שנוסח ברכה כך היא.

ויש להאריך ולהנעים צומירות. ואין למחות במאריך כהס, אף על פי שהמוחה מכין משום ציטול טורח.

ומ"מ שצפת וי"ט - לא יאריך יותר מדאי, כדי ש'אללו קודם שצפת ששית, כדלקמן סי' רפ"ט.

ולהנעים - היינו לאמרם בנגון שיש בו נעימה, כעין שעושים בפסוקי דזמרה, אבל לא להאריך הרבה.

• וכבר הפליגו הקדמונים בגנות המשוררים המאריכים ומפרידים אות מחברתה ותיבה מחברתה.

• וביותר מצוי קלקול ע"י הנגונים בסיום הברכה, כשעונין הקהל אמן, לפעמים עונין קודם שיסיים ממש הברכה, ולפעמים מאריכין בניגון אחר סיום התיבה, ועונין בהפסק גדול אמן.

במאריך כהס - ומ"מ, יש ליהזר מאד שלא לעבור זמן ק"ש ותפלה עי"ז.

• ומוטב להתפלל ביוחיד, מלקרות ולהתפלל שלא בזמנו.

סימן רפב**קריאת התורה והמפטיר בשבת, ובו ז' סעיפים.****סעיף א**

מוציאין ס"ת וקורין בו שבעה; ואם רצה להוסיף - מוסיף.

מוציאין וכו' - יש לומר 'ברוך שמה' בפתחת הארון, בין בשבת ובין בחול.

• והנותן ס"ת והמקבלו - צריך שיהא בימין. ואפילו אם הוא איטר יד - אין לשנות בזה.

• דהא הטעם הוא משום שהתורה נתנה בימין, שנאמר: "מימינו אש דת למו", ואם כן אין לחלק בזה.

וקורין בו וכו' - והיא מצוה מד"ס, והיא תקנה קדומה ממש רבינו ע"ה.

שבעה - הנה בזמן המשנה היה המנהג שהראשון שבקראים היה מברך הברכה לפנייה, והאחרון היה מברך הברכה לאחריה, והאמצעים כולן היו יוצאין בברכתן. ואח"כ בזמן הגמרא התקינו שכל אחד יברך לפנייה ולאחריה, כמו שנהוג היום.

ואם רצה - וי"א: שהיום שכל אחד מהקראים מברך לפנייה ולאחריה - אין כדאי להוסיף להרבות בברכות.

• אך במקום הצורך, כגון חתונה או ברית מילה וכל כה"ג - אין לחוש לזה.

מוסיף - ונכון שלא להוסיף הרבה, מפני טורח הצבור. ובמקום שיש לחוש לתרעומות איזה אנשים כשלא יקראו להם לתורה - א"צ לדקדק בזה.

וכן המנהג. ומשום ברכה שאינה צריכה לא שייך. דהא הברכה נתקנה בצבור מפני כבוד התורה.

• בשבת שקורין ב' פרשיות - יש לקרות מנין חצי הקראים מהשבעה בכל סדרה, דהיינו שקורא להרביעי קצת מהסדר א', ומהסדר ב' ג' פסוקים עכ"פ.

• ואין לחוש אם יוסיף על השבעה בסדר ב', כיון דאין שום חיוב מן הדין להוסיף.

א. הגה: וס"ה ציוס טוב - מוסר להוסיף על מנין הקראים.

ב. וי"א: דציו"ט - אין להוסיף.

• וכן נהגו צמדינוס אלו; מלכד צשמחט טורח - שמוסיפין הרכה.

• גס כלל יוס טוב - אין המפטירין ממנין הקראים, כדלקמן.

אין להוסיף - וכשחל יום טוב בשבת - לכו"ע מותר להוסיף על שבעה כמו בשאר שבתות השנה; דכי בשביל שניתוסף בו קדושת יום טוב נגרע ממנו המעלה דשאר שבתות?!

• אך כשחל יוה"כ בשבת - טוב לכתחלה שלא להוסיף על שבעה, משום שראשי הפרשיות מכוונים שמסיימים במילי דכפרה.

מלכד צשמחט טורח - דכדי שיזכה כל אחד לקרוא בתורה בעת סיום התורה, אוקמי אדינא כרוכ הפוסקים שמתירין להוסיף ביום טוב.

אין המפטירין וכו' - ר"ל, דלמפטיר קורא פרשה בפני עצמה בחובת היום.

• ומזה ממילא ג"כ ראייה דנקטינן לדינא כדעה א', דביו"ט מותר להוסיף על מנין הקראים, וכדלקמן.

סעיף ב

א. מותר לקרות עולים הרבה, אף על פי שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך - אין בכך כלום.

ב. הגה: ויש אוסרים.

• וכן נהגו צמדינוס אלו; מוץ מצשמחט טורח, שנהגו להרכיב צקראים, ונהגו כסכרל הראשונה.

אין בכך כלום - ומ"מ אינו עולה מן המנין, אם לא שהוסיף לכל הפחות שני פסוקים על מה שקרא הראשון, דאז דיעבד עולה למנין.

• אם לא במקום דלא אפשר בענין אחר, כגון בחול המועד סוכות שחוזרים על הקריאה הקודמת, וכגון ההוא דסעיף ו' לקמן.

מוץ מצשמחט טורח - י"א: דה"ה בחתונה.

• אבל מנהגנו שלא לקרוא לזה מה שקרא כבר אחד אף בחתונה, לבד בש"ת נוהגין כרמ"א.

• והוא הדין כשיש חיובים - גם כן אין להקל בזה.

סעיף ג

הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה, וקטן שיועד למי מברכין. אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור.

למנין שבעה - אבל לא למנין שלשה.

• וה"ה למנין ארבעה חמשה ששה שיש בר"ח ויו"ט ויוה"כ - ג"כ אין עולה.

וקטן - ואף אם אין שם כהן אלא קטן - קורין אותו.

• ודעת המ"א, שאין אנו מחוייבין לקרותו. דמ"ע ד'וקדשתו" לא נאמר על כהן קטן, דהא כתיב: "כי את לחם אלהיך הוא מקריב", וקטן לאו בר עבודה הוא.

• והגאון ר' עקיבא איגר דחה זה, דהא בעל מום מצוה לקדשו, אף על גב שאינו ראוי גם כן לעבודה.

• וכן נוהגין בימינו, שכשאין בבהכ"נ כהן שהוא בן י"ג שנה - קורין ישראל במקום כהן, ואפילו יש שם כהן קטן.

הגה: וכן נוהגים ביום טוב, שאין מפטיר ממנין הקרואים.
 • אבל בחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים – השלישי הוא מפטיר.
 • וביום שמוליאין ב' ספרים או ג' – המפטיר קורא באחרונה.

וכן נוהגים ביום טוב – ר"ל, שגם ביום טוב אף דמדינא היה מותר המפטיר להיות מן המנין חמשה, מ"מ נוהגים ג"כ שאין המפטיר מן המנין, אלא קורא בפני עצמו בפרשה של חובת היום, והקדיש אומר מקודם.

- ומ"מ יוצא בזה אף למ"ד דעולה מן המנין, שהרי רוב הפוסקים סוברים דמותר להוסיף, וכנ"ל בס"א.
- ומ"מ לא דמי לגמרי לשבת, דשם המפטיר חוזר וקורא מה שקרא השביעי או האחרון, מה שאין כן בזה.
 - והטעם, דבשבת לא נוכל לומר הקדיש באמצע, ומוכרח לגמור מקודם הסדרה, ועל כן ממילא מוכרח המפטיר לחזור אותן הפסוקים שקראו כבר; משא"כ ביו"ט, שיכול לומר קדיש בין גמר הקריאה שבספר תורה זו לספר תורה אחרת.

או ג' וכו' – כגון ר"ח טבת שחל בשבת, שצריך לקרות פרשת השבוע, ופרשת ר"ח, וענין של חנוכה; או בש"ט שצריך לקרות פרשת וזאת הברכה, ובראשית, ופרשת המוספים – בכל זה המפטיר בלבד קורא באחרונה; ובין כשממלימין המנין או שמוסיפין על המנין, הכל עולים בשני ספרים הראשונים.

וקטן – יכול לקרות בפרשת המוספין, או בד' פרשיות שמוסיפין באדר. וכן נוהגים, אף על פי שיש חולקים.

או בד' פרשיות – ואף על פי שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל, והקטן שאינו מחויב בדבר אינו יכול להוציאם י"ח; מ"מ, הרי עכשיו הש"ץ קורא ומשמיע לצבור, ומוציאים ידי חובתן. אבל אם אין הש"ץ קורא – אין הקטן בעצמו יכול לקרות.

- ויש מחמירין בדבר, שלא לקרותו לקטן לפרשת זכור; וכן לפרשת פרה שי"א שגם היא מדאורייתא.
- וביום א' של שבועות שקורין המרכבה למפטיר, וכן בשביעי של פסח שקורין השירה, ובשבת שובה – ג"כ נוהגין שאין קורין אותו לכתחלה למפטיר.
- ויש שהעלו לעיקר – דהקטן לא יקרא בד' פרשיות.
- ואמנם, גם בשאר מפטיר אינו קורא אלא דוקא קטן שהגיע לחינוך, שידוע לחתוך האותיות בטוב. ודלא כאותן שמניחים קטנים מאוד לומר ההפטר.

או בד' פרשיות – ולענ"ד יש לעיין בקטן שאינו יכול לומר מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב, אם הוא יכול לעלות למפטיר.
 • ונהי דבגדול לא נהגו לדקדק בזה, מ"מ למה צריך להקל כ"כ בקטן.
 • ועכ"פ נלענ"ד, דבפרשיות המוספין וכל הד' פרשיות – אין כדאי להקל לקרות קטן למפטיר, אם אינו יודע לקרות מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב.
 • ויש שהעלו לעיקר – דקטן לא יקרא בד' פרשיות, ומשמע בכל גווני.

אף על פי שיש חולקים – היינו דחולקים ס"ל דוקא בשבת שקורא המפטיר מה שכבר קרא השביעי, אז נוכל לקרות לקטן; משא"כ בכל אלו שקורא המפטיר פרשה שלא קראו מתחלה.

ואומרים קדיש קודם שעולה המפטיר. ואין חילוק בזה בין הוסיפו על מנין הקרואים או לא, ובין מוליאין ס"ס אחד או שלשה.

ואומרים קדיש – לא חידש בזה כלום על המחבר, רק לאשמועינן מה שסיים לבסוף 'דאין חילוק' וכו', אלא בכל פעם אומרים הקדיש קודם המפטיר דוקא.

קודם שעולה המפטיר – היינו בשבת.

- אבל בחול שהמפטיר ממנין הקרואים – אומרים קדיש אחר המפטיר [דהיינו אחר שמכניסין הס"ת להיכל] ולא קודם, דאין אומרים קדיש עד שנשלם המנין.
- ובחובה"מ פסח, וכן בחובה"מ סוכות – אומרים קדיש אחר שקרא הרביעי, דאז כבר נשלם מנין הקרואים.

סעיף ה

אם לא נמצא מי שידוע להפטיר, אלא אחד מאותם שעלו לקרות בתורה, וכבר אמר ש"צ קדיש אחר קריאת הפרשה; זה שרוצה להפטיר – צריך לחזור ולקרות, ויברך על קריאתו תחלה וסוף.

- ויותר מזה נוהגין כהיום, שאין קורין קטן כלל לשום עליה, אפילו אם כבר נשלם מנין הקרואים, אלא למפטיר.
- כתב המ"א בשם מסכת סופרים: שהנשים אף על פי שאין חייבות בת"ת, מ"מ חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים.
- ואין נוהגות ליהרהר בזה; ואדרבה, יש מקומות שנוהגות הנשים לצאת חוץ בעת הקריאה.

שידוע למי מברכין – ומ"מ, אין יכול להיות מקרא את העולים, דהיינו שהוא יקרא בקול רם בס"ת, והעולים אומרים אחריו בלחש, וכל הצבור יהיו יוצאים ידי חובתן בשמיעה ממנו, עד שיביא שתי שערות.

- ומשהוא בן י"ג שנה, הרי הוא בחזקה שהביא שתי שערות לענין זה.
- ומ"מ, כשאין שם קורא אחר ותבטל הקריאה לגמרי, מסתפק הפמ"ג דאפשר דיש להקל באופן זה, אפילו אם לא הביא עדיין שתי שערות. וכן בדה"ח מיקל ג"כ בשעת הדחק.
- והפרי מגדים הקשה ממשנה דקטן קורא בתורה, והיינו מסתמא דהוא עצמו יכול לקרות הפרשה שלו; ואמאי אסור להיות מקרא? ולפיכך מפקפק הפרי מגדים בעצם דין הזה.
 - ולעניות דעתי לא קשה מידי, דהתם אצטרופי בעלמא שהקלו להשלים למנין ד' עלות לתורה, הקלו גם כן שיכול לקרות. מה שאין כן בזה, להיות מקרא הקטן לכל הפרשיות לפני העולים – אסור, כמו שאסור שיחיו כל העולים קטנים, וכדלקמיה.
 - ומכל מקום הנתקתי את הספק שלו בפנים, כי גם דין של הרמ"א אינו דין ברוד.

הגה: ואלו דוקא מזטרפים למנין הקרואים, אבל לא שיהיו כולם נשים או קטנים.
 • ודין עבד כנעני כדן אשה; אבל אם אמו מישראל – מותר לעלות.
 • ואסור לקרות בראש מגולה.
 • ואין אסור לקרות עם הארץ נכבד עשיר וגדול הדור לפני פ"ח, כי אין זה בזיון לפ"ח, רק כבוד לתורה שמתכבד בנשים גדולים.
 • וממזר – מותר לעלות לספר תורה. וע"ל סימן קל"ז מסדר הקרואים.

כולס – או רובם.

אמו מישראל – דאז הו"ל ישראל מעליא, וחייב בכל המצות.

בראש מגולה – היינו אפילו הוא קטן.

- וכן קטן שהוא פוחח, דהיינו שבגדיו קרועים וזרועותיו וכתפיו מגולין – אסור לקרותו לתורה. ונפקא מיניה לדין לענין מפטיר.

מוסר לעלום – שהרי הוא חייב בכל המצות שבתורה כשאר איש ישראל.

סעיף ד

נוהגים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה, ואומר קדיש, וחוזר וקורא עם המפטיר מה שקרא השביעי.

- נוהגים – מה שנהגו למכור ששי בפני עצמו, יש קצת סמך מהזוהר שלח לך. ואחרון מוכרים בפ"ע, דאחרון חביב שמסיים בו.
- ומ"מ, ח"ו להתקוטט בעבור זה, שכל אותיות התורה הם כולם קדושים וטהורים, וכדכתיב: "אמרות ה' אמרות טהורות" וגו'.

לקרות שבעה וכו' – דמן הדין קי"ל: דמפטיר עולה למנין שבעה. והיה יכול לגמור הפרשה דהיינו הסדרה עם המפטיר שהוא השביעי, ואח"כ לומר קדיש. אך אין עושיין כן, כדי לצאת גם דעת האומר בגמרא דאין מפטיר עולה למנין שבעה.

- וע"כ מהנכון הוא לקרות שבעה קרואים קודם שמתחיל המפטיר.
 - ובה יצא אף למ"ד מפטיר עולה למנין שבעה, דהרי מותר להוסיף בשבת לכולי עלמא.
- וכדי להודיע לכל שהמפטיר אינו ממנין העולים, תקנו ג"כ שהנכון לכתחלה להפסיק בהקדיש בין קריאתו לקריאת שאר העולים. וממילא מוכרח לגמור הסדרה מתחלה כדי שלא יפסיק בקדיש באמצע הקריאה; ואח"כ לחזור עם המפטיר עכ"פ ג' פסוקים ממה שקרא השביעי או האחרון.

ולגמור עמהם הפרשה – וה"ה דיכול להוסיף עוד על השבעה.

- אך העיקר אשמועינן, דנהגו שלא להשלים בהמפטיר את הפרשה ואח"כ לומר קדיש, אלא יאמר קדיש קודם קריאת המפטיר, וכנ"ל.

סימן רפג**למה אין מוציאין שני ספרי תורה בשבת, ובו סעיף****אחד.****סעיף א**

מה שאין מוציאין בשבת ספר שני לקרות פרשת המוספים, מפני שאין בה אלא שני פסוקים.

שאינן בה - ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים; ולהצטרף עמה פסוקים שלא מענינו של יום אי אפשר.

- והתוס' כתבו עוד טעם: לפי שצריך להפטיר בנביא בכל שבת מענינו של יום. ואי קרינן בשל שבת, א"כ יהא צריך להפטיר בדסליק מיניה, והיינו מעניני שבת, וא"כ יהיו כל ההפטרות מענין אחד.

סימן רפד**דיני הפטרה וברכותיה, ובו ז' סעיפים.****סעיף א**

מפטירין בנביא מענינה של פרשה. ואין פוחתין מכ"א פסוקים, אא"כ סליק ענינא בבציר מהכי, כגון: "עולותיכם ספו על זבחיכם".

מפטירין - כתב הלבוש: תמהתי על שלא ראיתי נוהגין לכתוב ההפטרות כדין ספר, כי היה נ"ל שאין יוצאין כלל בקריאת ההפטרה בחומשים הנדפסין, כיון שאין נכתבין בכל הלכות הס"ת או מגילה.

- והט"ז ומ"א יישבו המנהג וס"ל, דאף שהוא ע"י דפוס, וגם על הנייר, ושלא בגלילה - מותר לענין זה.
- ומ"מ, צריך לקרות ההפטרה מתוך נביא שלם הנדפס, ולא מתוך הפטרה לבד הנדפסת בחומש.
- ובתנ"ך הידועים הנדפסין על ידי המינין - מוטב יותר שיקרא ההפטרה בחומש ולא במ.
- ומ"מ, אם אין להם רק הפטרה הנדפסת בחומש - יש לסמוך להקל שלא לבטל קריאת הפטרה.
- אך לתחלה, בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדין, שאז גם השמות נכתבים בקדושה, משא"כ כשהוא על הנייר הנדפס.
- וכן הנהיג הגר"א בקהלתו. וכעת נתפשט זה בהרבה קהלות ישראל ואשרי חלקם.
- ומיהו אין למחות ביד הנוהגין להקל, דהוא בכלל יעת לעשות לה', שקשה לכל צבור לכתוב נביאים בקלף כדין. אבל בודאי הצבור שהיכולת בידם, יש להם לכתוב נביאים כדין.
- ופרט בימינו שמפורין הרבה כסף על תכשיטי בית הכנסת שאין נחוץ כל כך, וכוננתם לשם שמים כדי לקיים 'זה אלי ואנוהו' - בודאי מצוה להתנאות בכתיבת נביאים הקדושים.

בנביא וכו' - והטעם, מפני שפ"א גזרו גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה, וקראו בנביאים שבעה, וברכו עליהם כנגד השבעה שהיו צריכים לעלות ולקרות בתורה. ולא היו קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים, והרי בין כולם כ"א פסוקים. לכך אף על פי שהגזירה בטלה, מנהגא לא בטל.

- ומשו"ה תקנו שהמפטיר יקרא בנביא לא פחות מכ"א פסוקים, ויהא קורא בתורה תחלה מפני כבוד התורה.
- ויברך המפטיר ז' ברכות [דהיינו שתי ברכות שמברך המפטיר על התורה לפני ולאחריה, ואחת על הנביא לפני, דברכת 'אשר בחר בנביאים טובים' וברכת 'ברוך אתה ה' הבוחר בתורה' וכו' - ברכה אחת היא. וארבע לאחריה] כנגד ז' שקראו בתורה.

הגה: ודוקא בשבת נתייגן ל"א פסוקים, ג' פסוקים לכל א' מן הקראים. אצל זיוס טוב שקורין ה' - סגי בט"ו פסוקים. ולא נפקנה ההפטרה רק בלצור, אחר שקראו צמורה. אצל בלאו הכי - אסור לקרות עם הכרכוס שלפניה ולאחריה. אצל בלא כרכה - שרי.

אם לא נמצא וכו' - וה"ה בשבת של חזון, אפילו נמצא מי שיודע להפטיר בנביא, רק שלא ידע לקונן כנהוג - ג"כ דינא הכי.

אם לא נמצא וכו' - וביום שמוציאין ב' ס"ת, וקראו ז' בראשונה ושניה למפטיר, ואין נמצא שם מי שיודע להפטיר - אסור לקרוא לשביעי לס"ת שניה, משום פגמו של ס"ת ראשונה. אבל אותם הקודמים י"ל דשרי, וצ"ע.

צריך לחזור ולקרות - ואפילו השביעי רוצה להפטיר - צריך לחזור ולקרות.

- דכיון שהפטיק בקדיש, הנכנסים לא ידעו שזה המפטיר קרא מתחלה בתורה, ואיכא בזיון לתורה; כדאמרין בגמרא: דהמפטיר צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה. [היינו, דאי המפטיר יפטיר בנביאים ויברך עליו ולא יקראו בתורה, הרי אנו משוים דברי הנביאים לתורה בקריאה וברכה, לכן צריך לקרות המפטיר בתורה תחלה, ומזה יראו שהתורה עיקרית].
- ומ"מ, נכון יותר בעניננו שהפטיק בקדיש - שיקרא המפטיר אחד מן הקודמים ולא השביעי.

הגה: אצל אס לא אמר קדיש - יפטיר מי שעלה לשביעי אס יודע.

ואס יש אחרים שיודעים להפטיר - לא יפטיר מי שעלה כזר.

יפטיר מי שעלה וכו' - היינו שיפטיר בנביא.

- וא"צ לחזור ולקרות בתורה, אלא מה שקרא בשביעי בסיום הפרשה [או כשהוסיפו מי שקרא באחרון] עולה גם למפטיר; דהא קי"ל: דהמפטיר עולה למנין שבעה, וכדלקמיה בס"ו. והקדיש יאמר אחר קריאת הפטרה וברכותיה.
- וה"ה בכל מפטיר כששכח לומר הקדיש מקודם, ונזכר אחר שכבר קרא המפטיר בתורה - לא יאמר הקדיש עד לאחר קריאת הפטרה וברכותיה.

אס יודע - ואם השביעי אינו יודע ויצטרך לעלות למפטיר אחד מהקודמים - אז בכל גווני צריך לחזור ולקרות ולברך בתורה לשם מפטיר.

לא יפטיר - ובשבת חזון במקום שהמנהג שקוראים הרב למפטיר - לא יקראוהו מקודם לשלישי.

מי שעלה כזר - אם קראו לאדם לתורה בבית הכנסת אחרת, ונזדמן לו אותה הפרשה שקרא היום - צריך לחזור ולברך.

סעיף ו

אם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש - אין צריך לקרות עוד אחר; אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי, דקי"ל מפטיר עולה למנין שבעה.

א"צ לקרות וכו' - ר"ל, שא"צ לקרות עוד שביעי מלבד המפטיר, דאחרי שאמר קדיש בסיום הפרשה - אינו קורא אח"כ רק לשם מפטיר לבד, כמו שרגיל תמיד אחר הקדיש; והוא יהיה עולה למנין שבעה.

- אבל אם נזכר קודם שאמר הקדיש - אז צריך לקרות אחד לשביעי ממה שקרא כבר; ויסיים הפרשה עמו ויאמר קדיש. ואח"כ יחזור לקרות איזה פסוקים למפטיר, כמו שרגיל תמיד.

אלא יקרא וכו' - וא"צ לחזור ולומר קדיש.

סעיף ז

קרא הפרשה בתפלת שחרית בשבת, ודילג פסוק אחד - חוזר וקורא הוא ושנים עמו; ואפילו הפטיר והתפלל מוסף - חוזר וקורא.

ודילג פסוק אחד - ה"ה תיבה אחת, אלא שדיבר בהוה.

חוזר וקורא - ויברך לפני ולאחריה על הג' פסוקים.

סעיף ה

אם נשתתק המפטיר באמצע ההפטרה, הבא לסיימה - לא יתחיל ממקום שפסק הראשון, אלא צריך לחזור להתחיל ממקום שהתחיל הראשון, כמו בס"ת.

כמו בס"ת - ולענין ברכה לפניו יש דעות בריש סימן ק"מ, וה"ה הכא; וספק ברכות להקל.

ושם בס"א בהג"ה איתא: דאפילו במקום שהש"ץ קורא בס"ת - ג"כ הדין דצריך להתחיל ממקום שהתחיל הראשון, וה"ה כאן.

הגה: ושנים לא יאמרו ההפטרה כפעם אחת, דפרי קלי לא משמעתי.

ושנים וכו' - גם לא יהיה נקרא ההפטרה ע"י שנים, דהיינו שאחד יקרא פסוק אחד, והשני שותק עד שמסיים הפסוק, ואח"כ קורא השני פסוק אחר; כי המפטיר שקרא בתורה - צריך שיקרא הוא לבד כל ההפטרה.

לא יאמרו - ודוקא בקול רם, אבל בלחש מותר לומר, שבזה לא יטריד לחבירו שלא יוכל לשמוע.

- וגם נכון לכתחלה לעשות כן, לקרות בלחש מתוך הספר עם הקורא.
 - ויראה לקרות מלה במלה עם הש"ץ, כדי שיציית להקורא.
- והיינו דוקא כשהקורא קורא מתוך החומש, אבל כשקורא מתוך הנביא - יקרא הוא לבד וכולם יהיו שומעין.
 - ואם יקראו הכל בקול רם עם הקורא, תהיה ברכת הקורא ברכה לבטלה.

דפרי קלי וכו' - וכתב בשער אפרים: עיקר הדין הוא שזה שעלה למפטיר - הוא בלבד יאמר ההפטרה, והצבור יאמרו ג"כ אחריו בלחש.

- ובמדינותינו נהגו שהכל אומרים ההפטרה עם המפטיר ביחד בקול רם, והוא מחסרון ידיעה; ונכון לבטל המנהג.
- ולכתחלה יש לנהוג שהמפטיר יאמר ההפטרה בקול רם כהקורא בס"ת, והצבור יאמרו אחריו בלחש. ועכ"פ טוב שיהיו עשרה עומדים סמוך להמפטיר, שישמעו לקול האומר ההפטרה.
- וגם יש שמוסיפין על המנהג ושוהין באמירת ההפטרה, שאף שאחר שסיים המפטיר והתחיל הברכות, אין רוצים להפסיק מאמירת ההפטרה. ולא יפה הם עושים, שאם אומרים בקול רם אינם שומעים ברכות המפטיר. ולפעמים גורמים שגם אחרים הסמוכים להם אין שומעים. ואף אם מנמיכים קולם, מ"מ הם בעצמם אינם שומעים.
- לכן יש לנהוג שמיד שישמע שהמפטיר סיים ההפטרה ומתחיל הברכות, אף על פי שהוא עדיין לא סיים - ישתוק עד שסיים המפטיר הברכות, ואח"כ יסיים הוא אמירת ההפטרה.
- גם המפטיר יהיה זהיר שלא להתחיל הברכות עד שיפסוק קול ההמון לגמרי.

סעיף ו

אין המפטיר מפטיר, עד שיגמור הגולל לגולל הס"ת.

- אין המפטיר וכו' - היינו שאין ראוי להתחיל לומר ההפטרה עד שיגמור וכו'. והטעם, כדי שגם הגולל יתן לבו למה שיאמר המפטיר, שחובה היא על כל אדם לשמוע פרשת ההפטרה כמו פרשה שבס"ת.**
- וצריך להמתין עד שיוגלל הס"ת במטפחותיה.
 - אין לסלק מעל השלחן ספר הנביאים או החומש שקורין בו המפטיר, עד אחר הברכה, כדי שיראה ויברך על מה שהפטיר.

סעיף ז

בשבת שהפרשיות מחוברות - מפטירין בהפטרות פרשה שניה. הגה: וע"ל סי' ט"ח.

- ונהגו להזכיר אחר קריאת הסורה נשמת המהיס, ולכרך העוסקים בלרכי זכור, כל מקום לפי מנהגו.
- ונהגין לומר: יקום פורקן, ואין זוה משום איסור חגיגה בשבת.

שניה - שבה מסיימין את הקריאה.

וע"ל סי' ט"ח - לענין הפטרת אחרי וקדושים כשהן מחוברות, ויתר דיני הפטרה.

ונהגו להזכיר וכו' - בספרי: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים, "אשר פדיתה" - אלו המתים; מכאן, שהמתים צריכין כפרה. וקבעו בשבת שהכל נמצאים בבהכ"ל, והחי יתן אל לבו.

רק בלכור - ואם התחילו ההפטרה בעשרה ויצאו מקצתן - אפ"ה מותר לגמרה עם ברכותיה.

- אבל אם יצאו מקצתן קודם שהתחילו ההפטרה, אף שבעת קה"ת היו עשרה - אין מפטירין, דהפטרה בנביא ענין אחר הוא.

אכל בלא"ה - כגון שלא היה להם ס"ת לקרות בה.

- ואם קראו בס"ת, ונמצאת אחר הקריאה שהיא פסולה - אפ"ה מפטירין אחריה, ומברכין הברכות לפניו ולאחריה.
- ואם מתחלה ידעו שהיא פסולה, ולא היה להם אחרת וקראו בה בלא ברכה, ורק כדי שלא תשתכח ענין קריאה בספר:
 - א. משמע בפמ"ג, דאפ"ה צריך אח"כ להפטיר ולברך על ההפטרה.
 - ב. אבל בחדושי רע"א משמע, דבאופן זה הוי כלא קרא כלל, ואין להפטיר אח"כ בברכה. וכן מסתברא.
- אם אין עירוב שיכולין להביא הנביא או החומש בבהכ"ל להפטיר - הולכין עשרה ומפטירין בבית שמונח שם, ובברכת ההפטרה ג"כ, דהרי מ"מ קראו בתורה תחלה, אף על פי שלא היה באותו מקום.

סעיף ב

אם חל ר"ח בשבת - אין המפטיר מזכיר של ר"ח כלל. וי"א: שאע"פ שאינו מזכיר בחתימה של ר"ח - מזכירין אותו בתוך הברכה, שאומר: 'את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה'. והמנהג כסברא הראשונה.

אין המפטיר וכו' - דאלמלא שבת אין נביא בר"ח, וקריאת הנביא הוא רק משום שבת.

סעיף ג

צריך לכונן לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר, ויענה אחריהם אמן; ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחיסר מנינם בשבת.

צריך לכונן - וע"כ מצוה על העולים שיברכו בקול רם, כדי שכל הקהל ישמעו ויוכלו לענות אמן.

אחריהם אמן - דע"י עניית אמן חשוב כאלו היה מברך לעצמו.

- אין לענות אמן אחר 'אמת וצדק' שאומרים בברכות שאחר הפטרה, שאין זה סיוע ברכה.
- וכן אין לענות אמן אחר 'הנאמרים באמת' שנאמר בברכה שלפני ההפטרה, דזהו ג"כ ברכה אחת עם מה שאמר אח"כ 'בא"י הבוחר בתורה', דזו היא חתימתה, ולכן אין בה מלכות.

סעיף ד

קטן - יכול להפטיר. הגה: ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה - יכול אחר לאומרה. אכל לכתחלה - אסור לעשות כן.

מי שאינו יודע וכו' - היינו שקרא מתחלה הקטן בתורה לשם מפטיר, ואח"כ נמצא שאין יודע לומר ההפטרה; וכן בגדול כה"ג - יכול אחר לומר ההפטרה וברכותיה.

דאף שתקנו שהמפטיר יקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה, מ"מ בדיעבד אמרינן שגם בזה איכא כבוד לתורה, שניכר הדבר שקראו בתורה בתחלה לשם מפטיר, שהרי הפסיק בקדיש מקודם.

- ואם יכול עכ"פ לומר מלה במלה כשמקריין אותו - טוב יותר שהוא בעצמו שקרא בתורה לשם מפטיר, יאמר אח"כ ההפטרה וברכותיה ג"כ.

אכל לכתחלה וכו' - היינו, שאין קורין למפטיר מי שלא ידע אח"כ לקרות ההפטרה ג"כ.

- ובזמנינו שהמנהג בכמה מקומות לכתוב נביאים על קלף ובגלילה כס"ת, וא"כ הקורא בנביא הוא מוציא כל הצבור כקריאת ס"ת; ולכן אפילו לכתחלה מותר לקרות למפטיר אפילו מי שאינו יודע לקרות בנביא בעצמו; דהוא יאמר כל הברכות, והש"ץ יקרא ההפטרה כמו שקורא בס"ת.

- אחר קריאת הסורה** - לאפוקי אחר אשרי - לא יאמר שום דבר, דהקדיש שאומרים לפני העמוד קודם תפלת י"ח, הוא קאי על אשרי שאמר בתחלה; וע"כ אין להפסיק ביניהם. ויהללו שאומרים אין הפסק.
- ומה שנשתרבב המנהג, שכשיש חולה או חוזן החזן הס"ת בידו לאחר אשרי ואומר מי שבירך, ומפסיק הרבה בין אשרי לקדיש שלפני העמוד - שלא כד"ן הוא.

סעיף ב

אם למד הפרשה בפירוש רש"י - חשוב כמו תרגום. וירא שמים יקרא תרגום, וגם פירוש רש"י.

- בפירוש רש"י** - שהוא מפרש את המקרא כמו שמפרש התרגום, ויותר ממנו.
- אבל אם קראה בשאר לעז שהוא מפרש רק את המלות לחוד - לא יצא י"ח במקום תרגום, לפי שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא.

חשוב כמו תרגום - וע"כ יוצא במה שקורא שני פעמים מקרא, ואחד פירוש רש"י.

- ואותן פסוקים שאין עליהם פירוש רש"י - יקרא אותן ג"פ.
- מי שאינו בר הכי שיבין את פירוש רש"י - ראוי לקרות בפירוש התורה שיש בלשון אשכנז בזמנינו, כגון ספר צאינה וראינה וכיוצא בו, המבארים את הפרשה ע"פ פירוש רש"י ושאר חכמינו ז"ל, הבנויים על יסוד התלמוד.

תרגום וגם פירוש רש"י -

- כי התרגום יש לו מעלה שניתן בסיני, וגם הוא מפרש כל מלה ומלה.
 - היינו שהתרגום מפרש כל פסוק וכל תיבה. משא"כ פירוש רש"י שיש כמה תיבות וגם כמה פסוקים שאין עליהם פירושו של רש"י, וא"כ לא נשאר לו שם כ"א מקרא לבד.
- ופירוש רש"י יש לו מעלה, שהוא מפרש את הענין ע"פ מדרשי חז"ל יותר מהתרגום.
- ובאמת כן ראוי לנהוג לכל אדם, שילמוד בכל שבוע הסדרה עם פירוש רש"י לבד התרגום. כי יש כמה פרשיות בתורה, ובפרט בחלק ויקרא, שא"א להבינם כלל ע"י תרגום לחוד.
- מי שאין בידו תרגום רק החומש לבד - יקרא שני פעמים מקרא, ואח"כ כשיזדמן לו תרגום - יאמר.
- לא יקרא פסוק המאוחר קודם המוקדם, אלא יקרא כסדר.
- לא יקרא התרגום תחלה ואח"כ מקרא, אלא יקרא לכתחלה שנים מקרא מקודם, ואח"כ תרגום.
- ובדיעבד יוצא אף בקורא תרגום באמצע.
- אם אפשר לו שלא יפסיק בשמו"ת על שום דבר, הוא טוב ויפה מאד.
 - זהו הוא אף בין פרשה לפרשה, אבל באמצע עניינא - מן הדין אסור להפסיק. וכמו שאמרו חז"ל: הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים.
 - ואפשר שלוח כוון הבאר היטב שכתב: ואיטור גדול להפסיק בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום בדיבור.
- וכן ראיתי מדקדקים עושין כן, וכן ראוי לבעל נפש לעשות.

סעיף ג

מיום ראשון ואילך - חשוב עם הצבור.

- מיום ראשון ואילך** - כיון שמתחילין במנחתא דשבתא לקרות פרשת שבוע הבא, נחשב שוב הקורא כקורא עם הציבור.
- וא"כ מה שכתב המחבר מיום ראשון ואילך, לאו דוקא הוא.

חשוב עם הציבור -

- י"א: דמן המוחר הוא לקרותה בע"ש.
 - ומה שכתב המחבר בסעיף ד' דמן המוחר הוא שישלים וכו', היינו למעוטי אחר כך.
- וי"א: שאם הוא קורא מתחלת השבוע והלאה, הוא ג"כ בכלל מצוה מן המוחר.
- וכן נהג הגר"א, שתיכף אחר התפלה בכל יום, היה קורא מקצת מהסדרה שנים מקרא ואחד תרגום, ומסיים בערב שבת.

וג"כ נוהגין לומר אב הרחמים.

- וככל יוסף קא"ל ב' 'דקדק' 'ולדקדק' 'דקדק' - אין אומרים אוסו; וכן קש"ט חסונה או מילב.
- ויש מקומוס קא"ל אוסו כשמזכירין החדש, מלבד זימי הספירה.
- והולכים ככל זה אחר המנהג.

וככל יוסף קא"ל אומרים וכו' - ואם חל ט"ב בשבת, אף על פי שאין אומרים צדקתך צדק - אומרים אב הרחמים.

- ואותן שמזכירין נשמות בכל שבת - ג"כ מזכירין בו נשמות.
- אבל בשבת שמברכין בו אב, או בשבת שחל בו ר"ח אב גופא - אין אומרים אב הרחמים, ואין מזכירין בו נשמות.

כשמזכירין החדש -

- ואפילו במקום שאומרים אב הרחמים, כגון בימי הספירה - אפילו הכי אין מזכירין בו נשמות, רק למי שנפטר באותו שבוע.
- והפמ"ג כתב: שכמדומה שאין מזכירין אז נשמות כלל.

זימי הספירה -

- משום שהיו הגזרות באותו זמן.
- ואפילו חל מילה בשבתות ההם, דאיכא תרתי לטיבותא - אפ"ה אומרים; דהא אומרים אותו בימי חדש ניסן כשמברכין חדש אייר, דאית ביה נמי תרתי לטיבותא.
 - וה"ה אם יש מילה בניסן דאיכא ג' לטיבותא - ג"כ אומרים אותו, דאין חילוק בין תרתי לטיבותא ובין ג' לטיבותא.
- אבל כשחל ר"ח אייר בשבת - אין אומרים אותו, וכ"ש שאין מזכירים בו נשמות.
- וכן בכל חודש ניסן, אף בימים שלאחר הפסח דהוא תוך הספירה - ג"כ אין מזכירין בו נשמות.
- אבל אב הרחמים - אומרים בו, כיון שהוא בימי הספירה.

סימן רפה

לקרוא הפרשה שנים מקרא, ואחד תרגום, ובו ז' סעיפים.

סעיף א

אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור - חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע, שנים מקרא ואחד תרגום; אפילו עטרות ודיבן.

לקרות לעצמו בכל שבוע - היינו, שלא יקדים לקרות קודם אותו שבוע, וגם לא יאחר, דצריך להשלים פרשיותיו עם הצבור. וכל המשלים פרשיותיו עם הצבור - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

שנים מקרא - אבל לא יקרא אחד מקרא ואחד תרגום, ויכוין לשמוע מהש"ץ. אלא צריך לקרות ב' פעמים מקרא, חוץ ממה ששמע מהש"ץ; אם לא שקרא אז ג"כ בפיו.

- י"א: דבדיעבד יוצא פ"א במה ששמע מהש"ץ.
- ויש אחרונים שמחמירין אפי' דיעבד.

ובענין הקריאה יש דעות בזה בין אחרונים:

- י"א: שיקרא כל פסוק ב' פעמים, ותרגום עליו.
- וי"א: שיקרא כל פרשה פתוחה או סתומה ב' פעמים, ואח"כ התרגום.
- והגר"א נהג לומר התרגום אחר כל פרשה פתוחה או סתומה, או אחר מקום שנראה יותר הפסק ענין.
 - ודעביד כמר עביד, ודעביד כמר עביד.
 - מי שהוא בקי בטעם ובנקודות בע"פ - טוב להדר לקרות בס"ת גופא.

סעיף ד

מצוה מן המובחר - ישלם אותה קודם שיאכל בשבת. ואם לא השלים קודם אכילה:

- א. ישלם אחר אכילה עד המנחה.
- ב. וי"א: עד רביעי בשבת.
- ג. וי"א: עד שמיני עצרת (דהיינו נשמח תורה, שאז משלמים הלכור).

ישלם אותה וכו' - וכדאיתא במדרש: שצוה רבי את בניו, אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו את כל הפרשה.

- ומ"מ, פשוט דאין לעכב מחמת זה האכילה עד אחר חצות, או שיש לו אורחים בביתו שתאביס לאכול, דזהו רק מצוה בעלמא.
- ולכתחלה מהנכון, אם לא קרא שנים מקרא ואחד תרגום בע"ש, להשכים בשבת בבקר ולקרא השמו"ת קודם הליכתו לבהכ"נ.

קודם שיאכל - מספר הכונות משמע, דלכתחלה ישלם בערב שבת. ורק כשהיה אנוס - ישלם בשבת. וי"א: דלכתחלה יתחיל בערב שבת וישלם בשבת.

עד המנחה - דממנחה ולמעלה מתחילין הצבור לקרות פרשת שבוע הבא.

עד רביעי בשבת - דג' ימים הראשונים שייכים עדיין קצת לשבת שעבר, לכן בדיעבד יכול להשלים.

עד שמיני עצרת - היינו בא"י ששם עושין שמ"ע רק יום אחד, וגומרין הציבור אז הס"ת. ולכך בדיעבד מקרי עד יום ההוא משלים פרשיותיו עם הציבור.

- אבל לכתחלה לכו"ע - לא יאחר יותר מיום השבת.

שלו משלמים הליכור - ויש לו לקרות אז שנים מקרא ואחד תרגום. ודלא כאותן שקורין מקרא לחוד, שהרי חסר לו גם התרגום.

סעיף ה

יכול לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה. (וע"ל סימן קמ"ו).

בשעת קה"ת - ויש מחמירין בזה; אלא הכל צריכין לשמוע הקריאה מפי הש"ץ.

- וכן הוא דעת הגר"א, דצריך לשמוע כל תיבה ותיבה, ולראות בחומש, ולא יסייע להקורא כלל.
- ורק בין גברא לגברא - מותר לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום.
- ומ"מ, לקרוא בלחש מלה במלה עם הש"ץ - אין להחמיר בזה, כיון שמכוין אז גם לשמוע כל תיבה מפי הש"ץ.
- וכתבו כמה אחרונים, דלכתחלה נכון לעשות כן.

וע"ל סימן קמ"ו - דשם מסיק המחבר בס"ב, דנכון להמדקדק בדבריו לכיון דעתו לשמע מפי הקורא. והוא משום דחשש ג"כ לדעת המחמירים שהבאתי למעלה.

סעיף ו

מלמדי תינוקות - אין צריכים לחזור ולקרות הפרשה בשבת.

מלמדי תינוקות - ודוקא בימיהם שהיו לומדים פירוש המקרא עם התינוקות, ולכן יוצאין בזה גם ידי תרגום.

- אבל אם לומד פירוש המלות לחוד - לא יצא ידי תרגום, אלא השני פעמים מקרא, דבודאי קרא עם התינוקות שני פעמים. ולכן צריך לומר תרגום בעצמו.

אין צריכין וכו' - מכאן, שניגון הטעמים - אינו מעכב לגבי שמו"ת.

סעיף ז

אין צריך לקרות פרשת יום טוב.

הגה: וכן א"ל לקרות ההפטרה. ומ"מ נהגו לקרות ההפטרה. ובשבת של חמונה - יקרא ההפטרה של שבת, ולא שום אש"ש.

אין צריך - ר"ל, שאין צריך לקרות לעצמו שנים מקרא ואחד תרגום, דהא כבר קרא כל התורה מדי שבת בשבת.

- וביום הו"ר יקרא שנים מקרא ואחד תרגום פרשת וזאת הברכה.
- ואם קרא ביום שמיני עצרת, לא הפסיד.

נהגו לקרות ההפטרה - טעם המנהג, שמא יקראוהו למחר למפטיר ויהא בקי ורגיל בה; משא"כ בפרשיות של יום טוב, ששם החזן הוא הקורא.

של ששם ולא וכו' - ר"ל שיש מנהג באיזה מקומות שקורין בצבור, לבד הפטרת הסדרה, עוד איזה פסוקים מהפטרת שוש אשיש, משום דכתיב בה: "כחתן יכהן פאר" וגו'. וקמ"ל: דבשעה שקורא לעצמו ההפטרה - אין צריך לקרות אלו הפסוקים, משום דהוא מצוי ושגור בפי הכל, ובקי בהן בלא זו הקריאה.

- ובארבע פרשיות - יקרא הפטרה דארבע פרשיות.

סימן רפ

דיני תפלת מוסף בשבת, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

זמן תפלת מוסף, מיד אחר תפלת השחר. ואין לאחורה יותר מעד סוף ז' שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות - נקרא פושע; ואעפ"כ יצא ידי חובתו, מפני שזמנה כל היום.

אחר תפלת השחר - כמו קרבן מוסף, שזמנו לכתחלה אחר התמיד.

מיד אחר תפלת השחר - מהלבושי שרד משמע, דאף שזמנה אחר תפלת השחר גם אם התפלל בהשכמה כותיקין; מ"מ יותר טוב לכתחלה לאחור, שהרי זמן קרבן מוסף דשבת היה בשש, והתפללות הלא הם נגד הקרבנות.

- ול"נ, דלא מיבעיא אם התפלל שחרית בצבור - בודאי אין נכון שהוא יתחלק מהם להתפלל אח"כ מוסף ביחיד.
- ואפילו אם ירצו כולם להפסיק ולהתקבץ פעם שנית למוסף - ג"כ אין כדאי, דטורח לקבצם שנית; אם לא שלא ילכו מביהמ"ד ויעסקו בתורה בינתיים.
- ואפילו אם התפלל גם שחרית ביחיד - ג"כ אין כדאי לאחור כ"כ עד סמוך לחצות, דאחור התפלה כ"כ מבטל מצות עונג שבת, ועד חצות אסור להתענות.

מעד סוף וכו' - דעיקר זמן הקרבת המוסף היה לכתחלה עד סוף שבע.

יותר מעד סוף וכו' - ומשמע דעד שש ומחצה יכול לאחור, ואח"כ להתפלל.

- ואף שלדעת המחבר לקמן בס"ד בדעה א' יוצרך להתפלל מנחה מקודם, ותהיה התפלה שלא כסדר הקרבה אף אם יתפלל מוסף ג"כ בתוך שבע; מ"מ פושע לא מקרי, כיון שעיקר התפלה לא אחר זמנה.
- אבל לכתחלה - בודאי נכון ליהרר שלא יבא לזה לדעה זו.

ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה - אין לה תשלומין. ויש בה נשיאות כפים. הגה: ואם התפלל אותה קודם תפלת שחרית - ילא.

אין לה תשלומין - כיון שנזכר בה קרבן מוסף, וקרבן מוסף אין לה תשלומין. משא"כ שארי תפלות שלא נזכר בהם קרבן כלל - יש להן תשלומין.

ויש בה נשיאות כפים - היינו דנושאין כפים במוסף כמו בשחרית. וע"ל סי' קכ"ח סמ"ד בהג"ה, דבכל מדינותינו - אין נוהגין לישא כפים בשבת כלל.

ילא - דקרבן מוסף זמנו מתחלת היום עד הערב, אלא דאסור להקדים שום קרבן לכתחלה לקרבן תמיד של שחר, ובדיעבד יצא.

סעיף ב

כל יחיד - חייב להתפלל תפלת המוספין, בין אם יש צבור בעיר או לא. הגה: ואם חוזר הש"ל הספלה, כמו בשאר תפלות.

כל יחיד וכו' - דלא תימא דהואיל דהוא במקום הקרבת הקרבן, לא הוטלה המצוה רק על הצבור שבעיר ולא על היחיד, קמ"ל דלא אמרינן הכי.

סעיף ג

מותר לטעום קודם תפלת המוספין, דהיינו אכילת פירות או אפילו פת מועט, אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד הלב. אבל סעודה - אסור.

אכילת פירות - היינו אחר קידוש.

אכילת פירות - ואף על גב דלאחר תפלת שחרית כבר נתחייב בקידוש, ואסור לאכול ולשתות מקודם, ואין קידוש אלא במקום סעודה, ואין לו מה' מינים לאכול אחר הקידוש; י"ל דדי כשישתה כוס יין אחר הקידוש, דגם זהו מקרי סעודה; ואח"כ יאכל הפירות.

ואפילו בכהן שצריך לישא כפיו במוסף - ג"כ מותר לשתות רביעית יין שלנו, דבואי יש בו ג"כ מים.

או כשאין לו יין כ"כ - יש לסמוך לגבי קידוש של שחרית על הפוסקים דס"ל, דדי כשישתה כל הכוס יין של קידוש שמחזיק רביעית, דזהו מקרי ג"כ קידוש במקום סעודה.

פת מועט - דהיינו כביצה, דכ"ז הוא בכלל אכילת עראי.

וכ"ש אם אוכל מיני תרגימא מחמשת המינים - דשרי. וסתמו ולא בארו עד כמה יקרא בזה אכילת עראי.

כדי לסעוד הלב - דהיינו שאוכל פירות הרבה, דאכילת פירות לא מקרי קבע.

ואם חלש לבו - יכול לאכול גם פת עד שתתיישב דעתו, אף שהוא יותר מכביצה.

ואם חלש לבו ואין לו יין ולא שאר דבר לקדש עליו - רשאי לאכול פירות, וה"ה מיני תרגימא מה' מינים קודם מוסף אף בלי קידוש. אבל בלא"ה - אין להקל.

סעיף ד

היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוספין, כגון שאיחר מלהתפלל תפלת מוסף עד ו' שעות (ומהלה), שהוא זמן תפלת מנחה - צריך להתפלל של מנחה תחלה, ואח"כ של מוסף. הגה: ומיהו אם הקדים של מוסף - ילא.

וי"א: דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן, כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה. אבל אם אין צריך עתה להתפלל מנחה - יכול להקדים של מוסף.

עד שש שעות ומחצה - ואם איחר עד סמוך לשבע, מסתפק הפמ"ג דאולי בזה בכל גווני מוסף קודם לכו"ע, דלא יעבור על מצותו הראויה ויהיה פושע.

של מנחה תחלה - שהוא תדיר.

ילא - דהא דתדיר קודם הוא רק למצוה ולכתחלה, ולא לעיכובא בדיעבד.

כגון שרוצה לאכול - לפי מה דמסיק הרמ"א לעיל בסימן רל"ב, אין לאסור לאכול קודם מנחה כשהגיע זמן מנחה גדולה, אלא בסעודה גדולה. וסעודת שבת לא מקרי סעודה גדולה, [כ"א סעודת נשואין או ברית מילה], ולא חיישינן שמא יפשע.

ובפרט האידנא דסומכין על קריאה לבהכ"נ למנחה - אין צריך להתפלל עתה מנחה.

הגה: ומיהו אם הגיע מנחה קטנה - יתפלל מנחה תחלה. ויש מי שהורה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף, כדי שלא יטעו.

אם הגיע וכו' - ואם הוא סמוך לערב, ואין לו שהות להתפלל שתיהן - יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין בערבית, משא"כ במוסף.

ובספר דגול מרובה חולק עליו מהירושלמי שמפורש להיפוך.

שלא יטעו - פ"י, בשאר ימים להתפלל מנחה קודם מוסף אפילו קודם חצות.

סעיף ה

בשבת ויו"ט - אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא, (וע"ל סי' קל"ג).

סימן רפז

ניחום אבלים וביקור חולים בשבת, ובו סעיף אחד.

סעיף א

יכולים לנחם אבלים בשבת, וכן יכולים לבקר את החולה. ולא יאמר לו כדרך שאומר לו בחול, אלא אומר לו: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, ורחמי מרובים ושבתי בשלום. הגה: וי"א: דאין לריך לומר 'רחמי מרובים' וכו', וכן נהגו.

יכולים וכו' - אמרינן בגמרא, בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת.

וע"כ לא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין, רק בשבת.

ואם היה טרוד בימות החול, ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אוהבו שיודע בו שיש לו נחת מזה שהוא בא אליו לבקרו - מצוה קעביד, ואין לו למנוע מללכת בשבת וי"ט.

וה"ה אם הלך לבקרו בחול - ג"כ אין איסור לבקר בשבת, דהלא אמרו חז"ל דאין לביקור חולים שיעור. ולא מעטו הפוסקים, רק אם בחול אין הולך כלל ומכוין שילך בשבת.

ובפרט אם הוא יודע שבהליכתו להחולה הוא לתועלת ליעצו איך להתנהג בענין מחלתו, וגם לחזק אותו שלא יפול לבו עליו - בודאי מצוה רבה הוא עושה בזה.

כדרך שאומר לו בחול - דמצטער ומעורר הבכי, דאסור בשבת.

אומר לו וכו' - אבקר חולים קאי. ובנחום אבלים יאמר לו: שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא. ויש מקילים דרשאי לומר: המקום ינחמך.

אם בא האבל לבהכ"נ אחר אמירת מזמור שיר ליום השבת - שוב לא יקרא השמש: 'צאו נגד האבל', דאין להזכיר אבילות בפרהסיא.

ומ"מ, לילך בעצמו לו לומר שבת היא מלנחם וכו' - רשאי.

סימן רפח

דין תענית ודין תענית חלום בשבת, ובו י' סעיפים.

סעיף א

אסור להתענות בשבת עד ו' שעות. הגה: ואפילו לומד ומתפלל - אסור.

אסור להתענות - ואיסור תענית בשבת יש דעות בפוסקים, אם הוא רק מדברי קבלה, מדכתיב: "וקראת לשבת ענג", או הוא מדאורייתא, מדכתיב "אכלוהו היום" וגו'.

ופשוט דתענית עד ו' שעות - לכו"ע מדרבנן.

עד ו' שעות - דגם בחול האוכל אחר ו' שעות, הוי כזורק אבן לחמת, ע"כ נקרא כמו תענית בשבת.

ולשם תענית - אפילו שעה אחת אסור.

וע"כ שלא כדין עושין מקצת קהלות שמתענים בשבת עד סמוך לחצות על הגזרות.

ואם טעים מידי קודם תפלת מוסף - מותר להתאחר יותר משש שעות.

ומתפלל אסור - ולפ"ז הש"י שמנגן, ואין יוצאין מבהכ"נ עד אחר שש - שלא כהוגן הוא; ובפרט בחורף שהימים קצרים, ומכ"ש ביום טוב, מלבד בר"ה.

ויש מקילין בלומד ומתפלל להתאחר עד אחר חצות.

סעיף ב

י"א: שאדם שמזיק לו האכילה, דאז עונג הוא שלא לאכול - לא יאכל.

הגה: וכן מי שיש לו עונג אם יכסה, כדי שילך הער מלכו - מותר לככות כשעת.

לא יאכל - וכמעט קרוב לאיסור, כיון שמשער שיזיק לו; והיינו, אם גם כזית קשה לו לאכול.

או ר"ס - ודוקא שאר ראשי חדשים, אבל בר"ח ניסן:

א. דעת המ"א: דיכול להתענות בו, מפני שהוא תענית צדיקים.

ב. ויש חולקין, שהרי כתב המ"א בסי' תק"פ: דמי שאינו רגיל להתענות תענית צדיקים, ואירע לו איזו צרה ח"ו - אל יתענה בו.

עד א"כ - וצריך בכל זה להקדים כל מה שיכול.

סעיף ג

ו"א: מי שיטן שינת להריס וחלם לו חלום רע - יתענה מחיי היום עד חיי הלילה, ואו יבדיל; וזכור הראשון יתענה, כאילו התענה כל יום הפקעת.

מחיי היום - ואעפ"כ אינו מתפלל עננו.

עד חיי הלילה - ויש מקילין שלא יתענה רק עד הלילה.

יש לסמוך ע"ז כשהיה יום טוב במוצאי שבת.

ואם חלם לו בתחלת הלילה וננער:

א. השל"ה החמיר שלא לטעום גם בלילה.

ב. והא"ר צידד להתיר, לפי שהתענית אינו מתחיל רק כשיאיר היום.

וזכור ראשון יתענה - ואפילו אם חלם לו אחר שכבר קיים סעודה ג' אחר חצי היום, וא"כ אפילו בלא החלום אי בעי שלא לאכול עוד - הרשות בידו, מ"מ כיון שהתענה לשם תענית - עבירה היא בידו, וצריך למיתב תענית ע"ז.

ו"א מי שיטן שינת להריס וכו' - ואם חלם לו בשבת סמוך למנחה, ואם יצטרך להמתין י"ב שעות משעת הקיצה יאיר היום, ויזכר להבדיל ביום א'; וכן כה"ג אם חלם לו בע"ש סמוך למנחה, ואם יצטרך להמתין י"ב שעות יאיר היום, ויזכר לקיים קידוש היום ביום שבת - יש לעיין בזה. דאף בדביעבד יוצא בזה ידי קידוש והבדלה, מ"מ הלא לכתחלה מצות קידוש בליל שבת, וכן הבדלה במוצ"ש.

ואפשר דאין לסמוך על הי"א הזה, דלאו מלתא דפסיקא הוא כולי האי, דיש מקילין שא"צ להתענות רק עד הלילה; ויש שסומכין ע"ז לענין אם אירע יום טוב במוצ"ש, ופשוט דכ"ש בזה דיש לסמוך עליהם, שלא לעקור המצות ממקומם.

הבה"ט כתב: דבחול אם אירע לו חלום רע בצהריים - שאין שייך בו תענית כלל, אפילו לאיזה שעות. ולא ידעתי מנין לו. ועוד, דא"כ כ"ש בשבת שלא הי"ל להפוסקים להחמיר להתענות.

סעיף ה

- י"א: שאין להתענות תענית חלום בשבת, אלא על חלום שראהו תלת זימני.
- ו"א: שבזמן הזה - אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע.
- והעולם אומרים: שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת, ואלו הן: הרואה ס"ת שנשרף, או יוה"כ בשעת נעילה, או קורות ביתו או שיניו שנפלו.
- ו"א: הרואה יוה"כ אפילו שלא בשעת נעילה.
- ו"א: הרואה שקורא בתורה. ו"א: הרואה שנושא אשה.
- והא דרואה שיניו שנפלו - דוקא שיניו, אבל הרואה לחייו שנשרו - חלום טוב הוא, דמתו היועצים עליו רעה.
- ונראה לי, שהחלומות שאמרו בפרק הרואה שהם רעים - גם עליהם מתעניין בשבת.

שעל ג' חלומות מתעניין - ואף באלו הג' - אין להתענות בשבת א"כ התענית עונג לו, כגון שנפשו עגומה עליו, וכשיתענה ימצא נחת רוח.

לאפוקי אם הוא אדם דלא קפיד בחלום רע, או שהתענית קשה עליו, ומצטער יותר בתעניתו ממה שמצטער בפרק החלום - אסור להתענות בשבת.

ואף באלו הג', היה השל"ה רגיל על הרוב לפסוק - שלא להתענות בשבת. אלא יתענה ב' ימים בחול, נגד יום השבת ויום ראשון שאחרייו.

נראה שטעמו היה דשמה אין נפשו עגומה עליו, אבל בודאי נפשו עגומה מודה.

ס"ת - וה"ה תפלין, שיש בהן פרשיות שבתורה. אבל נביאים וכתובים משמע דלא.

ומה שכתב שנשרף, לאפוקי אם רואה שנפל מידו.

קורות ביתו - ובמדרש רבה איתא: שפתרו לאשה שתלד זכר, וכן הות לה.

או שיניו - ואם היה לו כאב שיניים - לא יתענה, כמו שכתב הט"ז במהרהר.

הלער מלנו - והיינו דוקא אם מחמת רוב דביקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעוות. שכן מצינו ברבי עקיבא בזוהר חדש, שהיה בוכה מאד באמרו שיר השירים, באשר שידע היכן הדברים מגיעים. וכן הוא מצוי במתפללים בכונה.

א. אבל סתם לבכות כדי שיצא הצער מלבו - לא.

ב. ויש שהתירו, כיון שע"י בכיתו ירוח לו.

אדם המתענה בכל יום, ואכילה בשבת צער הוא לו מפני שינוי וסת (פ' דבר קבוע), י"א: שראו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה. וכן אמרו: שכך היה עושה הרב רבי יהודה החסיד ז"ל.

ואכילה וכו' - אבל כשאין לו צער, אף שמתענה על עונות ומחמת תשובה - אסור.

צער הוא לו וכו' - ר"ל, אפילו אם יאכל מעט, דאל"ה אין לו למנוע מחמת זה.

סעיף ד

מותר להתענות בו תענית חלום, כדי שיקרע גזר דינו. וצריך להתענות ביום ראשון, כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת. ואם תשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים - לא יתענה ביום א', ויתענה אח"כ.

מותר להתענות - ואם חבירו ראה עליו חלום רע בשבת וסיפר לו - לא יתענה. אבל אם אירע כן בחול - יתענה.

ומה שכתב המ"א לעיל בסי' ר"כ, דמי שחלם לו חלום קשה על חבירו - יתענה החולם עצמו, כיון שהוא בחול; י"ל דמיירי שם שאינו רוצה לספר לו לצערו.

תענית חלום - וגם יבלה כל היום בתורה ובתפלה, ויתכפר לו.

ויוכל להתודות על עונותיו כשמתענה, כמו בחול.

ועוברות ומניקות - אין להורות להן להתענות אפילו בחול, אלא יתנו פדיון נפשם לצדקה.

ובפרט אם הן חלושות - בודאי אין להן להחמיר על עצמן.

אם הרהר ביום וחלם לו בלילה מענין ההרהור - אין לו להתענות בשבת, דההרהור גרם זה ולא הראוהו מן השמים.

ביום ראשון - ואם ביום ראשון הוא תענית חובה, כגון י"ז בתמוז וכדומה, או אפילו תענית יחיד שנהג בו חובה, כגון שיש לו מנהג קבוע תמיד להתענות יום ראשון של סליחות:

א. אינו עולה לו, כיון שאף אם לא היה מתענה בשבת היה מתענה יום זה; וצריך ליתן יום אחר.

ב. ויש חולקין ע"ז וס"ל, דאף תענית חובה שהוא ביום ראשון - עולה לו. וכיון ביום התענית חובה, שיהיה לו כפרה על מה שהתענה ביום השבת. ומי שקשה לו התענית - יכול לסמוך על המקילין דעולה לו.

ביום ראשון - ואם אקלע החלום בתענית ציבור - אין צריך להתענות יום אחר, דעולה לו יום זה.

מה שביטל עונג שבת - וה"ה אם היה יום טוב שחל בשבת, והתענה בו תענית חלום - די ביום אחד לבד. ובאחרונים כתבו: דעל הא דסעיף ב' ג' - אין צריך למיתב תענית לתעניתם.

הגה: וכ"ש אם היה ביום א': חנוכה, או ר"ס, או פורים, או יום טוב, אפילו יום טוב שני של גלויות - שאין להטעמו עד א"כ.

חנוכה וכו' - דוקא אלו הימים שמדינא אסור להתענות בהם.

אבל אם יום ראשון הוא יום שאיסור התענית בו אינו אלא מנהג, כגון ימי ניסן וסיון, או אסרו חג, או בין יוה"כ לסוכות, וכה"ג - יכול להתענות בהם תענית לתעניתו.

וגם אם התענה בהם תענית חלום - אין צריך למיתב אח"כ תענית לתעניתו.

אבל המתענה תענית חלום בר"ח וחנוכה ופורים ויו"ט שני של גלויות וכוה"מ - צריך למיתב תענית לתעניתו.

- וכשעושים מי שבירך לחולה שאין בו סכנה - אומר: 'שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא'.
- ולברך המקשה לילד - בודאי מותר, דהא בכלל מסוכנת היא.
- וכן היולדת בתוך שבוע ראשון - ג"כ אין להחמיר לכו"ע.

או שינוי - ולפי המבואר בגמרא, דבר הדיא פתר דבנך ובנתך שכבן, מסתברא דמי שאין לו בנים ובנות - אין להחמיר בו להתענות בשבת. וגם אולי פתר לרע מפני שלא נתן לו רבא מעות.

שהחלומות שאמרו - ופשוט, דגם בזה דוקא אם נפשו עגומה עליו.

שהם רעים - ולא יתענה על חלומות שהם הפסד ממון, אלא דוקא על דברים שמחליין עליהם שבת.

גם עליהם וכו' - וצריך האדם לדקדק, שהרבה דברים הולכים אחר השם בלשון שרגילים לקרותו באותו מקום, כגון 'שונרא', 'שינרא'.

סימן רפט

סדר סעודת שחרית של שבת, ובו ב' סעיפים.

סעיף א

יהיה שלחנו ערוך, ומטה מוצעת יפה, ומפה פרוסה כמו בסעודת הלילה.
ויברך על היין בפה"ג, והוא נקרא קידושא רבא.

סעיף ו

המתענה בשבת - אומר 'עננו' אחר סיום תפלתו בלא חתימה, וכוללו באלהי נצור.
הגה: ויאמר אחר ספלתו: רצון העולמים גלוי וכו' כמו בחול.

ומטה מוצעת - היינו מערב שבת; או כדי שיישן בה בשבת, או שהוא בחדר שדר שם ואיכא בזיון אם לא יציע המטות. אבל בלא"ה אסור.

ויברך וכו' - יש נוהגין לפתוח מתחלה פסוק 'ושמרו בני ישראל וגו', או 'זכור את יום השבת' עד 'ויקדשהו'.

• ויש מההמון שפותחין מ'על כן ברך' וגו', ושלא כדין הוא, דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן.

קידושא רבא - ונקרא בלשון זה שהוא כמו שקורין 'סגי נהור', מפני שזה הקידוש אינו כלל דאורייתא, רק שתקנוהו לכבוד שבת, ואסמכוהו אקרא.

סעיף ז

• אם הקדימה לאכול הוא עונג לו, כגון שנתעכלה סעודת הלילה - יקדים.
• ואם האיחור עונג לו, כגון שעדיין לא נתעכל - יאחר.
הגה: וכן מי שיש לו סעודות כל יום כמו בשבת - ישנה בשבת או לאחר.

- ואחר כך יטול ידיו (וע"ל סי' רע"א סעיף י"ז בהג"ה).
- ויבצע על לחם משנה כמו בלילה, ויסעוד.
- וגם זה הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה, ושלא יטעום קודם לו כלום, כמו בקידוש הלילה.
- ומיהו לשתות מים בבוקר קודם תפלה - מותר, מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש.
- הגה: וע"ל כל דיני קידוש, סי' רע"א ער"ב רע"ג.

ישנה בשבת - כדי שיהיה מינכר שהוא לכבוד שבת.

להקדים או לאחר - פי' שעה מועטת. אבל לא יאחר הרבה, שיהא רעב בשבת.

להקדים או לאחר - ומ"מ, לא יקדים קודם שנתעכל לו המזון.

וע"ל סימן רע"א סי"ז וכו' - היינו, דשם מבואר בהג"ה דנוטלים לידים קודם קידוש. וכמה אחרונים כתבו שם, דטוב יותר לנהוג כדעת המחבר.

ויסעוד - כתב ברוקח: אחר שאכלו כל צרכן, יש מזמרים זמירות ושבח להקב"ה.

• וטוב ללמוד תורה במקצת קודם אכילה.

ושלא יטעום קודם לו וכו' - וגם הנשים שייכים בענין זה, דכל מילי דשבת איש ואשה שוין.

לא חל עליו וכו' - דקידוש אין שייך אלא בזמן הסעודה. ומשום קודם התפלה לא שייך במים.

חובת קידוש - ומי שהותר לו לאכול ולשתות קודם תפלה, כגון שהוא לרפואה - פשוט דצריך לקדש מתחלה.

סעיף ב

במקום שאין יין מצוי - הוי שכר ושאר משקין, חוץ מן המים, חמר מדינה, ומקדשין עליו.

במקום שאין יין מצוי - משמע, דבמקום שהוא מצוי - אין לקדש על השכר ושאר משקין.

• ונוהגין להקל בזה בשחרית במדינותינו. ומ"מ, מצוה מן המובחר על היין הוא.

חמר מדינה - ומשקה שאינו חמר מדינה, הסכימו הרבה אחרונים דאין מקדשין אפילו בשחרית, דדומיא דקידוש הלילה תקנוה. ורק דלענין עיקר הקידוש שנוכל לקדש על חמר מדינה, הקילו בשחרית; מה שאין כן בלילה.

ואם אין לו שכר ושאר משקין - אוכל בלא קידוש.

אוכל בלא קידוש - פי' כשיש לו פת, [ואפילו חתיכת פת ולא פת שלם] - אומר המוציא על הפת. ואסור לאכול דבר אחר קודם לכן לדעת קצת פוסקים.

אין צועקים ולא מתריעין בו על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה בפה בשבת, ולא בשופר.
וכן עיר שהקיפוח אנסין או נהר, וספינה המטורפת בים, ואפילו על יחיד הנרדף מפני אנסין או לסטים או רוח רעה - זועקין ומתחננין בתפלות בשבת.
אבל אין תוקעין, אלא אם כן תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילים.

סעיף י

נרדף מפני רוח רעה שאמרו, לאו דוקא, דה"ה לכל חולה שיש בו סכנת היום זועקים ומתחננין.
וכן נהגו לומר מצלאים בשבת, על חולים המסוכנים סכנת היום.
הגה: וכן מותר לנרדף החולה המסוכן, בו כיוס.

מפני רוח רעה - שנכנס בו רוח שד ורץ והולך, שמא יטבע בנהר או יפול וימות; או שהוא חולה ממני החלאים.

המסוכן בו כיוס - אבל מי שאינו מסוכן - לא.

- ואם אין לו גם פת - אוכל בלא קידוש, ואין לו לבטל מצות עונג שבת בשביל זה.
 - ובליילה אם אין לו חתיכת פת ויין ושאר משקין לקדש עליו, ויש לו תבשיל ופירות וכיוצא בו, י"א: דאם מצפה שיביאו לו איזה דבר לקדש עליו - ימתין איזה שעות. ועכ"פ א"צ להמתין יותר מחצות.
 - ואם הוא אדם חלש - א"צ להמתין, ויאכל מה שיש לו בלא קידוש, ויסמוך על מה שהזכיר קדושת היום בתפלה. ולכשיביאו לו אח"כ בלילה פת או יין - אומר עליו כל נוסח הקידוש, ויסעוד כזית עכ"פ.
- אוכל בלא קידוש -** ומ"מ אם הביאו לו משקה באמצע סעודתו - יקדש עליו.